

A bizalomról

*„A közösségek a kölcsönös bizalomtól függenek,
a bizalom meghatározója pedig a kultúra.,,
(Francis Fukuyama)*

*„A lét végső alapját illetően az embernek választania kell
az ösbizalom vagy a végső kétségbeesés között.,,
(Karl Rahner)*

*„Bízd gondjaidat az Úrra, ő majd megerősít.,,
(Zsoltárok könyve)*

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívtunk művészeket és tudósokat, jeles hazai személyiségeket. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat írásukkal. (A szerk.)

Adamik Tamás

Klasszika-filológus

A bizalom életelv

Bizalom nélkül lehetetlen élni. Ezen azt értem, hogy bizalom nélkül lehetetlenné válik az ember magánélete, társadalmi élete, sőt még a lelki élete is.

A magánélet mindenekelőtt a családi életet jelenti. A család egy kis közösség, amelyben mindenkinek megvannak a hierarchia és a funkció által megszabott kötelességei és jogai; hogy azonban ezeket a kötelességeket és jogokat a családban mindenki automatikusan gyakorolja, az a bizalomnak köszönhető. A gyermek bízik abban, hogy anyjától mindig megkapja a tápláló, ápoló szeretetet, apjától pedig azt, ami ezen fölül van: az általánosabb anyagi és erkölcsi biztonságot, annak tudatát, hogy az a keret, amelyben él, szilárd; arra építeni lehet; van egy hely, egy közösség, ahol óvják, ahova mindig visszavárják. A szülők meg vannak győződve, hogy gyermekeik tudják, mi a dolguk, és bíznak abban, hogy kötelességeiket teljesítik. Ugyanakkor azt is tudják, hogy milyen csapdák fenyegethetik, akadályozhatják a gyermeki kötelességek és feladatok elvégzését, s amikor ténylegesen felüti fejét a veszély, jóindulattal, de határozottan közreműködnek elhárításában. De bizalom kapcsolja össze a szülőket is, az apát és az anyát, a férjet és a feleséget. Ez a bizalom azonban egészen speciális, egészen különleges, hiszen a szülők az együttélés mindennapjaiban, a jó és rossz napokban tökéletesen kiismerik egymást, pontosan tudják, hogy a másiknak milyen hibái és erényei vannak. Az esetleg meglévő erényeknek örülnek, a hibákat elnézik, még ha

fájdalommal, még ha szomorúsággal is; de az a nagy bizalom élte őket, hogy egymást segítik, hogy egymást véglegesen, ha rajtuk múlik, soha el nem hagyják. Ha ez a végső, nagy bizodalom megvan a házastársak között, történhetik bármi, együtt maradnak, s még ha olykor egymásnak szemére hányják is hibáikat, örülnek annak, hogy együtt vannak, és más mellett tartósabban nem tudják elképzelni életüket.

De a társadalmi élet fundamentuma is a bizalom. Évtizedek óta nap mint nap kocsiba ülök, nyugodt lélekkel vezetek, mert bízom abban, hogy mindenki betartja a közlekedési szabályokat. E bizalom nélkül lehetetlen lenne nem félnapokat, nem órákat, de még perceket is kocsiban eltölteni. Persze e közbizalomhoz hozzá kell tenni a magam igyekezetét is: nekem is gondosan ügyelnem kell arra, hogy feledékenységből, hanyagságból, meggondolatlanságból ne veszélyeztessenem magam és mások testi épségét. Mert ha magam is mindent megteszek a közlekedés biztonságáért, akkor bízhatom igazán abban, hogy mások is erre törekszenek. De így van ez a munkahelyen is. A jó munkahelyi légkör a bizalom szülötte. Természetesnek vesszük, hogy munkatársaink segítőkész jövedelmekkel viszonyulnak hozzánk, ha mi is ezt tesszük. De ugyanez érvényes a tanár–diák viszonyra. Ha a tanár mindennél fontosabbnak tartja azt, hogy óráira alaposan felkészüljön, hogy valami újdonság mindig legyen a tarsolyában, hogy sohase késsen, hogy sohasem húzza el az óráit, hogy szeretettel hintse a tudás magvait, ne pedig folytonosan azt bizonygassa tanítványainak, hogy semmit sem tudnak, akkor bízhat abban, hogy tanítványai érdeklődéssel, jóindulattal és tanulni vágyó lélekkel hallgatják. És ezt a diákok is természetesnek, magától értetődőnek tartják, mert még sohasem csalatkoztak benne: mindig megfelelt elvárásaiknak. A jó tanár már csak azért is a legnagyobb tisztelettel viszonyul tanítványaihoz, mert hittel vallja, bízik abban, hogy a jövő nagy generációját neveli: tanítványai közül kerülnek majd ki az eljövendő évtizedek jeles írói, tudósai és művészei. Az ilyen, kölcsönös bizalomra épülő oktatási folyamatból eltűnnek a fegyelmezési problémák, mert a tanár–diák viszonyban a bizalmat a bizalomért elv érvényesül.

Ami pedig a vallásos, a lelki életet illeti, nos, az végképp elképzelhetetlen az Istenbe vetett bizalom nélkül. Tudniillik olyan óriási, olyan áthághatatlan távolság választja el a mindenható, tökéletes és testetlen Istent a gyenge, esendő és testével küszködő embertől, hogy ha az ember tettei patikamérlegesen kerülnének az isteni bíró elé ama nagy napon, biztosan elkárhozna. Van azonban az üdvtörténetben egy olyan feltűnő - mondhatnám - természetellenes tény, amiben mégis bízhatunk, amibe bizodalomunkat vethetjük: Isten, szinte megtagadva tiszta szellemi természetét, magára öltötte az emberi testet, „az Ige testté lón„. Ha viszont Jézus Krisztus, az igaz Isten fia magára vállalta az emberi testet, s benne értünk szenvedet, és értünk vállalta a kereszthalál borzalmait, úgy ahogyan azt az evangéliumok elmondják, akkor mégiscsak szeret, mégiscsak üdvözíteni akar bennünket. Ha viszont szeret bennünket, akkor megbocsát, irgalmaz nekünk. Ez az ember bizodalma, ez az, amibe megkapaszkodhat: Isten szeretete és irgalma. Ha jól meggondoljuk, ez a kereszténység lényege, ez a keresztény vallás nagy újdonsága a többi valláshoz viszonyítva: a szeretet és az irgalom. Talán éppen azért lett - kimondva és kimondatlanul - Karácsony a legnagyobb ünnep szinte minden keresztény számára szerte a világon, mert ez a nap örökíti meg az üdvtörténet nagy pillanatát: amikor az Ige testet öltött. Testet öltött az Ige, hogy szerethessen bennünket, hogy irgalmazhasson nekünk.

Ezért nevezik azokat az írásokat, amelyek erről hitelesen beszámolnak, Evangéliumnak, jó hírnek. Ezért örvendezünk Karácsonykor, és azért ajándékozunk meg egymást, mert Jézus Krisztus is, felvéve az emberi testet, megajándékozott bennünket szeretetével és irgalmával.

A bizalom forradalma

A „bizalom”, jelentéstartománya. A „bizalom”, szó jelentéstartományából két olyan kifejezést emelünk ki, melyekre egyházunk és hazánk mai állapota különös fényt vet. Az elsőt a „bízom benned,, a másodikat pedig a „rád bízom magam,, kijelentéssel írhatjuk körül. Ezek értelmezései, a kontextustól függően, egymást részben átfedik. (A többi kapcsolódó kijelentésre, például „bízom abban, hogy...,, vagy „megbízlak téged azzal, hogy...,, csupán érintőlegesen térünk ki.) A két kifejezés itt ajánlott értelmezései között lényeges különbségek vannak. Az elsőben („bízom benned,,) a bizalom az élet egy korlátozott területére, feladat-szegmensére vagy a magatartás valamilyen *konkrét* körére terjed ki (például munkaadó–munkavállaló kapcsolata); a másodikban a bizakodó ember egzisztenciájának egészét vagy annak fontos szeletét *minden részletében, általános érvénnyel* bízza a másikra. Az utóbbira az ember és Isten, a gyerek és szülő, a beteg és orvos közötti kapcsolat jellemző példa. Azt is sejtetni szeretnénk, hogy az ember–Isten ilyen bizalmi kapcsolata fordítva is működik: nem jámbor szólam, hogy Isten *is* „rábízza magát,, az emberre, a *csalódás kockázatával* is (lásd a János-evangélium prológusát, a választott nép egész történetét).

Az ősbizalom, szokatlan értelmezésben. A teremtés egyes napjainak végén a Teremtő meglegedését fejezi ki: „És látta Isten, hogy jó,,. A hatodik napon, miután az embert is megteremtette a maga képére és hasonlatosságára, ezzel az ítélettel fejezte be munkáját: „nagyon jó,, (Ter 1,28–31). Isten tehát meg volt elégedve művének megkoronázásával, s ezért a teremtés egészét az emberre bízta. Mert *bízott az emberben*, hiszen az „hasonlított,, rá.

Amikor ennek - az egyre kevésbé kitapintható - ősbizalomnak a helyét akarjuk felfedezni életünkben, ehhez az alaphelyzethez kell visszapillantnunk: Isten előbb bízott bennünk. A mi bizalmunk - Istenben, emberekben, önmagunkban - ennek az isteni, megelőlegezett, sőt teremtő bizalomnak tükröződése. Ugyanúgy „működik,, - azaz ugyanúgy belevésődött az ember „alapszerkezetébe,, -, mint az isteni szeretet: az ember, ahogy nem képes a végleges és végletes gyűlölet állapotába jutni, ugyanúgy képtelen bizalom nélkül élni. Ha mégis, egy varázsütéssel ki tudnánk törölni a családok, vagy a társadalom kapcsolataiból a bizalmat, akkor a társadalom még aznap elemeire bomlana. *Mert Isten az ember lakhelyét a bizalom betontömbjére építette.* (Lásd Görföl Tibor cikkét a Vigilia ez évi októberi számában.)

A bizalom három iránya. Bizalmunk Isten felé, embertársaink (a társadalom) felé és önmagunk felé fordulhat. Talán meglepő, de mégis súlyosan igaz: a bizalom három iránya szorosan összefügg. Ha Istennel szemben bizalmatlanok vagyunk, szinte pontosan ugyanolyan mértékben vagyunk/válunk bizalmatlanná önmagunkkal és másokkal szemben. Ennek fordítottját is gyakran tapasztalhatjuk: önbizalmunk mértéke a bizalom többi irányát is erősíteni vagy gyengíteni tudja. (Ebből látszik, hogy mennyire elfogadhatatlan az egyes keresztény körökben szinte kötelelességszerűen ismételtgetett önkritika: „én csak bűnös tettekre vagyok képes,,.) Hasonló gondolatmenetre jutunk, ha az embertársakba vetett bizalmunk „mértékéből,, indulunk ki. (Ezzel párhuzamos, de a szeretetre vonatkozó gondolatmenet található Jálics Ferenc SJ írásaiban.)

Bizalom: hinni a lehetetlent, írja Henri Boulad. Hinni, mert Istent ígérete köti - még ha az emberi tapasztalat és józan megfontolás ellene is szól. (Ábrahám is így indult fia feláldozására!) - Bizalom: hinni a szabadulásban, még súlyos bűneink, vagy más megkötözöttségeink (szenvedélybetegségek) bilincseiben is. „Mert, ha szívünk vádol is

minket, Isten nagyobb a szívünkénél, és tud mindent,, (1Jn 3,20). - Bizalom: hinni mások szabadulásában is. Ez indította cselekvésre Jézust, a kafarnaumi százados szavai nyomán (Mt 8,5–13). - A bizalom „végtelen mozdulatában,, (Kierkegaard) már minden együtt van: a féktelen boldogság és végtelen szenvedés; születés és halál, múlt és jövő. Pilinszky szavaival: „Együtt leszünk, együtt ma még, / ahogy együtt lógunk a kínban, / együtt a megígért hazában, / halálunkban, a paradicsomban,, (A lator sóhaja).

A bizalom sötétsége. A bizalom olyan állapot, melyhez egyfajta sötétség társul. „Bízatok, én legyőztem a világot,, - mondja Jézus a búcsúestjén (Jn 16,33), de előtte áll az utalás a megszólítottak súlyos helyzetére: „a világban üldözést szenvedtek,,. - Nem hagy békén bennünket a 13. zsoltár helyzetfelmérése sem: „Arcodat meddig fordítod el tőlem? Nézz rám és hallgass meg, Uram Istenem! Ragyogtasd fel szememet, hogy halálos álomba sohase merüljek,, (Ez a zsoltár a vergődő bizalom egyik legszebb és legtömörebb anatómiája.) De a zsoltáros tudja, hogy nem minden halálos tapasztalat marad végleges: „Járjak bár a halál árnyékában, nem félek semmi bajtól, mert te velem vagy,, (Zsolt 23).

Az Istenbe vetett bizalmunk már azért is sötétben tapogatózó, bár „végtelen mozdulat,, mert azt sem tudjuk, merre visz az utunk: „...nem tudjuk, miképpen kell kérnünk, amit kérünk; de maga a Lélek jár közben értünk szavakba nem foglalható sóhajtásokkal,, (Róm 8,26). Vagy Ábrahám szavaival: „Fiam, Isten majd gondoskodik,, (Ter 22,8).

Aki azonban Istenben fenntartás nélkül bíz, az előbb-utóbb egyfajta véglegesnek tűnő sötétség közepén találja magát. A 88. zsoltár szerzője is egyedül maradt kétségbeesett bizalmával a néma Isten előtt - ahogy Jézus a getszemáni kertben. Ám önbizalmunk legmélyebb szakadéka, ha lehet, még ennél is sötétebb: a végleges csalódás - önmagunkban! „Elég volt, Uram! Vedd el életemet, én sem vagyok jobb, mint atyáim,, (1Kir 19,4).

A bizalom és abszurditás. A bizalom nemcsak sötét, hanem abszurd is lehet. Van-e a földi perspektívából tekintve abszurdabb a nyolc boldogság ígéreteinél? S van-e boldogtalanabb, ugyanerről a szintről szemlélve, mint az, aki rábízta magát erre az evangéliumi alapokmányra? Pedig azt tanultuk, hogy „aki Istenben bíz, nem csalatkozik,, és azt is, hogy „az Istenben bízóknak *minden* javukra válik,,. Ám nem pontosan ennek az ellenkezőjét hozza elénk a mindennapos tapasztalat? Vagy csak a „*minden*,,-t kellene kissé felpuhítani?

Istenre hagyatkozni annyi, mint szabadságunkat maximalizálni. Hosszú ideig értetlenül és zavartan álltam az annyiszor hallott ajánlás, sőt parancs előtt: „add át vágyaidat, akaratodat és egész életedet Krisztusnak,, vagyis Istennek. Mintha Isten nem éppen vágyakkal, az akarás képességével teremtette volna az embert! - Két okból tűnt ez idegennek számomra. Egyrészt azért, mert egy hasonló paranccsal kapcsoltam össze: „az egyházi előljáród buzdításait isteni parancsként kövesd..., Amint tudjuk, II. János Pál pápa részben ilyen bevezetéssel induló „buzdítások,, miatt kért (többször is!) bocsánatot Istentől - s ezzel együtt a világ minden élő és meghalt emberétől, akik számára ezek a buzdítások katasztrófális véget jelentettek. Másrészt saját tapasztalatomból azt szűrtem le, hogy Isten parancsai közül az egyik legrejtettebb, de talán a legalapvetőbb így hangzik: „Te ember! Azért adtam neked értelmet, vágyakat, lelkiismeretet, döntési képességet, hogy a magad szabadságával saját, egyedi és értéket teremtő dolgokat művelj. Bízzál visszavonhatatlan ajándékaimban: a reálisan felismert képességeidben, melyeket bizalmi jegyajándékkul neked adtam. Dolgozz, teremts és alkoss - mások javára!, Ez Isten–ember bizalmi kapcsolatának legfontosabb „törvénye,,. - Ha így értjük és így is éljük meg „életünk átadását Krisztusnak,, akkor szabadságunk nem csorbul, sőt maximális életlehetőséget biztosít. *Mert Isten parancsai nem csökkentik, hanem növelik*

szabadságunk mozgásterét. („Istennek szolgálni - annyi, mint uralkodni.,,) Isten iránti bizalom tehát nem lehunyt szemet, hanem nagyobb, sőt merészebb felelősségvállalást jelent.

A bizalom forradalma. A Vigilia ez év októberi száma a bizalom problémáit tudományos alapossággal járja körül. Számunkra (számomra) az olvasottakból azt a gyakorlati következtetést kell levonnunk, hogy *a keresztények súlyponti hivatása napjainkban - különös hangsúllyal a magyar valóságra - a bizalom forradalma*(Roger Schütz). Ennek lecsupaszított programját három, szokatlannak látszó lépésben fogalmazzuk meg. Első lépés: *bizalmat szavazok saját létemnek.* Érdekes és értelmes dolog élni, akár érdemtelenül is, akár minden ellenérvvel dacolva. - Második lépés: *úgy bízom másokban, ahogy Isten bízik bennük:* még ellenkező tapasztalat ellenére is, amíg a remény utolsó mécsese még nem aludt ki teljesen. Minden csalatkozásnál „megduplázom„, a bizalmamat. - Harmadik lépés: *végleges és mindenre kiterjedő bizalmat szavazok Istennek.* Mert életünk egészére nincs rálátásunk. - Ez a súlyos döntés ismét hármasság életfeladatot jelent: *felelősen és felkészülten fogok dönteni* olyan dolgokban, melyeket Isten rám bízott (például pályaválasztás, párválasztás stb.). *Bátran vállalom kockázatot is,* sőt szeretem azt, ahol érdemes kockáztatni. Mindenben keresem a jót, a szépet - még a kudarcban, a szenvedésben is; ám *Istenre „hárítom a felelősséget„, ott, ahol már elfogy az emberi belátás és erő,* ahol már nincs remény, ahol besötétül életem égboltja.

Borbély Szilárd

Költő

A gyanakvásról

Gyanakvárra vagyunk teremtve. Ez persze így nem állja meg a helyét, hiszen a teremtésről való gondolkodásunk szerint a teremtés éppen hogy nem a gyanakvásról, hanem a kitárulkozásról és a ráhagyatkozásról szól. Meg arról, hogy ebben a világban nem vagyunk magányosak. Hogy van egy magasabb értelem, amely karjait mindenkor fölénk terjeszti. Vagy hogy a tenyerén foglalunk helyet, mintegy ott hordoz bennünket. A tenyér biztonságot adó rejtekében élünk, egyszerre kint és bent, kiszolgáltatva a teremtésnek, de értelmet is adva neki, ahogy épp a helyzet hozza. Mert a világ és a létezés az emberi elme által felfoghatatlan. Ki kell lépni a gondolkodás tárgyai közül, hogy értelmet lehessen adni neki. De ugyanakkor mégis azt éljük meg, hogy az elhagyatottság vesz körül bennünket. A világ barátságtalan hely, ahol folyton veszélyek leselkednek ránk. Nincs semmi, amiben kapaszkodásra lelhetnénk, ami biztonságot jelentene.

Szavaink vannak csak, amelyek kibélelik azt a zugot, ahol élnünk kell, ahogy a madaraknak a fészket tollpihék, szőrösomók, fűszálak, egyéb lim-lom, halott anyagdarabka. Ami körülvesz bennünket, az a kétségek és a félelmek kusza halmaza. A gyanakvás a túlélés ösztönéként nem csak bennünk, de a többi teremtményben is mélyen ott honol. Ahogy a kivert kutya odaóvataskodik az ember lábához, hogy a korábbi rúgások emlékéitől hajtva, hamarosan nyüszítve kotródjon távolabb. Nem is kell ehhez megmozdulni az embernek, a kutya akkor is farát behúzva, farkát maga alá görbítve, a megadás és az alázat testjeleivel könyörgi, kéri a szánalmat. És majd a biztonságos távolból, gyanakvoan és mégis reménykedve néz vissza. De azért jön közel, mert reménykedik. Eljátssza ezt a színjátékot, a félelmet, a megalázkodást, a felajánkozást. A kivert kutya bizalma a reménykedés és a megalázkodás színjátéka. Reménykedik, hátha kap egy gesztust, amely a bizalom lehetőségével ajándékozza meg.

Kiszolgáltatja magát, az ösztönei ellen fordulva, amely a bizalmatlanságot hordozza magában. Megalázza magát, elfogadva eleve a másik fölötte lévő hatalmát. És már semmi mást nem akar, csak könyörületet. Egy darab kenyeret, valami ételt remél, néhány szót. De nem csak azt. Az ilyen jelenetben, állat és ember viselkedésének ebben a játékában benne van a valahová tartozás kényszere.

Mert az olyan állatok, amelyek közösségi életmódra vannak rendelve, nem élhetnek magányosan. A csoport keresése, a falka, a család, a nagycsalád, a törzshöz, a nemzethez való tartozás az életben maradás feltételét jelenti. Aki egyedül maradt, az elpusztul. A bizalom a szociális lények számára evolúciós kényszer. És ehhez eleve, minden tapasztalat előtt és ellenére kell tudni bízni, hiszen bizalom nélkül nincs szolidaritás. És szolidaritás nélkül nincs társas együttélés. A bizalom azonban csak a találkozás, a személyes kapcsolatok által tud kialakulni. Ehhez az emberi világban kellenének a nagy közösségi terek, kellene a nyitottság és az átjárhatóság. Kellene sok idő, hogy a társadalmi csoportokhoz tartozó emberek találkozhassanak egymással. A politikától és a médiától, és főként a politikai médiától megtisztított tér, ahol valóságos és esendő emberek megtanulnának félelem és irigység nélkül beszélni egymással. A magyar terekből ez ma még hiányzik, a közösségeket a bizalmatlanság hatja át. A gyanakvás természetes adottság, de nem azonos a bizalmatlansággal. A gyanakvás jó, a bizalom alapja. Csak jól kellene tudnunk gyanakodni.

Bölskei Gusztáv

Református püspök

„...semmi sem választhat el bennünket az Isten szeretetétől...„

Amikor azon gondolkoztam, hogyan is lehetne megragadni és megfogalmazni a bizalom lényegét 2008 adventjében, eszembe jutottak egykori professzorom, Makkai László szavai, aki a reformációról tartott előadásában ezt a mondatot mondta: A reformáció visszaadta a középkori embernek az élethez való bátorságát. Mert a rettegés, az állandó büntudat és félelem helyett azt a bizonyosságot adta meg, illetve fedezte fel újra, hogy az Isten felé bizalommal fordulhatunk, hogy Isten nemcsak hibáinkat, esetlenségeinket látja, de ismer és szeret bennünket, s ezért a legteljesebb bocsánatot, a létért aggódók legnagyobb ajándékát adta nekünk: a megváltást. S mivel ez megtörtént, s nem magunknak kell az üdvösséget megszereznünk - ami persze oly nyomasztó teher, melyet elhordozni nem lehet -, felszabadulhatunk az életre, a hálaadó, Krisztust követő életre! Ez egyben azt is jelenti, hogy azok az energiák, amelyeket az örök élet megszerzésére irányuló görcsös emberi erőfeszítés emésztett fel, felszabadulnak arra, hogy bátran éljünk azzal a lehetőséggel, amit Isten kegyelméből az életünk ajándékaként és feladataként magunkénak mondhatunk. Nyilván nem véletlen, hogy a 20. század egyik jelentős protestáns gondolkodója, Paul Tillich az egész keresztyén egzisztencia kifejezésére szó szerint ugyanezt használja, amikor úgy definiálja a Krisztusban gyökerező új emberi létformát, mint aminek legdöntőbb jellegzetessége éppen az élethez való bátorság (*courage to be*). Ez a bátorság-definíció segít elkerülni az a két 20. századi antropológiai végletet, amelyeknek egyik pólusában a minden korlátot bátran áthágó Prométheusz, a másikban a minden emberi cselekvés hiábavalóságát, értelmetlenségét szimbolizáló Sziszfusz áll.

Ha továbbgondoljuk az ebben a definícióban rejlő igazságot, akkor ebből az következik, hogy a magunk emberi, így tévedésre hajlamos döntéseivel és tetteivel nem nekünk kell üdvösségünket megszereznünk, mert Isten kegyelméből miénk a bizonyosság, hogy életünk a Megváltó kezében van. Persze ez a bizonyosság nem azonos azzal a vak, sőt néha egyenesen elvakult szemlélettel, mely szerint a hívő ember garanciát nyert minden bajjal és veszedelemmel szemben, de még csak azzal szemben sem, hogy - bár következnek néha nehéz időszakok - végül minden jóra fordul. „Az én gondolataim nem a ti gondolataitok, - olvashatjuk az Igében. Mégis. Mégis miénk a bizonyosság, hogy életünk Őbenne van elrejtve.

Tudom, nehéz értelmezni, teljes mélységében átélni ezeket a sokat hallott, tisztelt, de néha távolinak tűnő kifejezéseket. A hideg, téli, hosszú esték jó alkalmak lehetnek arra, hogy hitünk legfontosabb tételeit, igazságait át tudjuk ültetni a mába, le tudjuk fordítani a saját nyelvünkre, egészen személyesen saját életünkre.

Sokan örülnének, ha karácsonyi ajándékként megtalálnák a fa alatt ezt a bátorságot, mert úgy tűnik, ez ma hiánycikk. Mert ahol hiányzik ennek a bizalomnak a bátorsága, ott úrrá lesz a bizonytalanság, és ami ezzel mindig együtt jár: a bizalmatlanság. A mai világ azt sugallja, hogy ezt a bizalmat át kell helyezni egy másik szintre, ahol olyan eszközök állnak rendelkezésünkre, amelyek az életünk legnagyobb kérdéseire adandó válaszokat is képesek megadni, vagy legalábbis nagyban megkönnyíteni azok megtalálását. Jellegzetes példája ennek az a műholdas navigációs rendszert reklámozó képsor, amelyben egy ember ül az autója mellett, Rodin: *A gondolkodó* című alkotásának ismerős testtartásában. A következőket mondja: Nem tudom, ki vagyok, nem tudom, honnan jövök, és hová tartok. Majd egyszer csak felpattan, s csodálkozva kérdi: De honnan tudja ezt az autóm?

Sokunknak biztosan aggodalommal, szomorúsággal kell majd az ünnep napjait fogadnunk. Ezt az aggodalmat és szomorúságot azonban felül kell írnia annak a bizonyosságnak, hogy életünk értelmes élet. Megváltottságunk megszünteti az értelem nélküliséget, a céltalanságot, a kilátástalanság érzését, mert tudjuk, életünknek, amit elkészített számunkra, annak értelme van. S az értelmes élet már önmagában ajándék. Márai Sándor írta 1943-ban: „Megéltem a legnagyszerűbbet, az emberi sorsot. Más, több nem is történhetett velem., Isten irántunk való szeretetének bizonyítéka maga az élet, amellyel megajándékozott bennünket, s amelynek értelmet adott. Ezt az értelmet néha szem elől tévesztjük, néha kristálytisztán látjuk, gyakran elfelejtjük, s nem is gondolunk rá. De életünknek ez az Istenben gyökerező értelme akkor is létezik. Ezt hisszük, s ebből a hitből meríthetünk minden nap erőt és bátorságot az élethez. Ez a bizalom. A bizalom, ami nélkül nem létezhetünk.

A pszichológia ösbizalomnak nevezi azt a születés pillanatától tartó érzést, melynek segítségével a kisgyermek legyőzi félelmeit és korlátait, és bátran az élet felfedezésére indul. Kinyílik, kapcsolatokat épít, figyel és fürkészi környezetét, s a környezetében élőkkel. Az ösbizalom hiánya visszahúzódná, félénkké teszi a gyermeket, akinek ez talán egész életére kihatással lehet. De mint megváltott ember ő is megszerezheti azt az ösbizalmat, azt a bizonyosságot, hogy gyermekkorra sem véletlenül alakult úgy, ahogy alakult. S ebből a hitből erőt meríthet, bátorságot nyerhet.

Legtöbbször persze nem ilyen átfogó, az élet legnagyobb kérdéseire választ kereső szemmel tekintünk életünkre. Mindennapi gondok, éppen most megoldandó helyzetek és feladatok foglalkoztatnak bennünket. S ha valahol, hát itt valóban elengedhetetlen a bizalom!

Ma, amikor világviszonylatban is szokatlan mélységű válságot kell megélnünk, tanúi lehetünk, hogyan uralkodik el az élet minden területén a félelem és a bizonytalanság. A bizalomvesztés korszakát éljük.

Tekintsünk a politikára. Hamis ígéret, felelőtlen döntések, tanácstalanság. Az emberek nem tudnak már bízni az ország vezetőiben. Vagy vessünk egy pillantást a pénzüvilágra! Azt gondolhatnánk, ez igazán egy olyan terület, ahol farkastörvények uralkodnak, ahol nincs barátság. Aztán kiderül, hogy amitől a legjobban tartanak a bankok, az a pánik. Nap mint nap hallhatjuk a hírekben, hogy a bankok nem hiteleznek egymásnak, mert odalett a bizalom. S ha nincs bizalom, bizony a pénzüvilág is összeomlik.

Ez a helyzet komoly nehézségek elé állít most mindannyiunkat. Ezért idézzük fel magunkban Pál apostol szavait: *„Ki választana el minket a Krisztus szeretetétől? Nyomorúság, vagy szorongatás, vagy üldözés, vagy éhezés, vagy mezítelenség, vagy veszedelem, vagy fegyver? (...) Meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelmek, sem jelenvalók, sem eljövendők, sem hatalmak, sem magasság, sem mélység, sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban,, (Róm 8,35.37–39).*

Aki ezt érti, érzi és éli, az tudja, mi a bizalom.

Czigány György

Költő

Vers–bizalom

Gyermeki kiszolgáltatottság jellemzi a költő eszmélő munkáját. Szakmájának tapasztalata, szerzett tudása nem sokat segít abban, hogy az égi-földi való s a képzelet-világ izgalma, emlékeit költészetté örökítse. Bízni csak a tehetség kegyelmében, a Szentlélek adományában lehet, ha a még mindig történő teremtésben, versei bizalmával, a Teremtő ministránsaként kísérel meg az alkotó cselekvést.

Emberben és állatban egyaránt erős a megkapaszkodás ősi ösztöne: az életbe induló kised, vagy majomkölyök érzelmi-érzéki ragaszkodása anyjához, kiből bizalma megnyugtató viszonzásra lel. A felnőtt ember létének is szükséglete ez az ösztön, etikai hitelét azonban csak az Isten iránti bizalom adhatja meg.

Kodály Magyar zoltárának lassú tételében hárfá-akkordok, vonós-melódiák övezik a tenorista szólóját, Kecskeméti Vég Mihály zoltárfordításának régi, szép szavait: *„Te azért lelkem, gondolatodat, / Istenben vessed bizodalmaidat, / Rólad elvész minden terhedet / És meghallgatja a te könyörgésedet.,,*

Évszázadok hite élteti e vers és zene összekapaszkodó bizalmát. A bizalom a hit eredménye, hiánya pedig a kishitűség. A mezők liliomának gazdag öltözetét hozza a Biblia példaként: róluk, ha oly pazarul gondoskodik az Úr, mennyivel inkább teszi ezt az emberrel, mégis kishitűek vagyunk. És Péter is: a viharzó vízen járva elveszítette bizalmát, amikor már nem az

őt hívó Jézusra, hanem az alatta örvénylő hullámokra nézett. „Kicsinyhitű, miért kételkedtél?„ - mondja neki megmentő kezét nyújtva Jézus, máskor pedig így szól a gyógyíthatatlanul beteg asszonyhoz, ki csak titokban érintette meg ruháját: bízzál leányom, a hited meggyógyított téged...

Köznapi emberként gyakran kishitű a költő is, de a versét érlelő nemesebb erőkben mégis ott a bizalom. Számomra Győr, gyermekkorom városa a bizalom fészke, a kis utcák, az uszoda, kertünk, anyám és apám emléke. A Győri *Te Deum* zárósorai szólnak erről: „*Orsolyiták ministránsa, / együtt lelünk rá apámra, / mosolyában bizton bizva: / százesztendő gyermekszima, / harangszó rakja lábait - / élővel holt sétálhat itt, / mint egykor az uszodában. / Győrött mindörökre nyár van.,,*

Öregkori sanzonomban, a tél miatt zord pince-magányba száműzött szép, szadai leanderünk sorsáról írtam bizakodva: „*de várja már a kert, a rét / szerelmes hű leanderét, / csupasz falak közt túrni, bízni / tanít pirulva sok ribizli.,,*

Kamaszkori élményem volt már Babits költeménye, az *Ádáz kutyám*. Kedvencéhez szólva a költő valaki hatalmasról beszél, aki: „*gyötör olykor, simogat vagy játszik, / hol apádnak, hol kínzódnak látszik: / de te bízol benne. Bölcs belátás, / bízni abban, kit nem értünk, Ádáz.,,*

Napozó kutya című versem talán rezonál Babits soraira. Úgy láthatjuk: betölti a teremtés terve szerint létét az elnyújtózva napozó állat – szerény, méltó öröme ez Isten dicséretének. Példánk lehet, ha kórházfolyosók zsákutcáiban bolyongunk félelemben szégyenkezve: „talán mégis kutyák nyugalma bízathatna, hogy szótlán napfény irgalmában heverhessünk csupasz szívekkel.,,

Alá kell-e szállnunk a poklokra?! Vagy poklunkat Istenre hagytuk?! A *De profundis* sorai szerint:

*Türelmes források fakadnak e mélyben
s ha nem lelünk meg az egek fényességében,
rád ismerünk létezésünk baleseteiből
kimeredve a zuhanás pillanatában –
itt szavak vonszolódnak még életképes csecsemőként
szemétbe vetve a kihülés előtti percekben, míg
tehetetlen dühvel nyílnak ki virágok
ellened, ellenünk és önmaguk ellenére
és itt a pokol kapujában is csak a szüntelen
imádság, csak a képtelen természetes, csak a csoda
ésszerű, csak a mit sem remélő s mégis
fölágaskodó könyörgés szava számít,
hogyan létezésünk halotti leplén
megláthassuk árnyékodat.*

Méltó dolog-e a kétségbeesés emberi valóságán felülkerekedni áhítatos vigasz-hangulattal, akár erkölcsi hevülettel is?! Van-e olyan súlya, oly eleven tüze a bizalomnak, mint a kétségbeesésnek?!

A hit akaratunk, tudatunk döntéséből megszülethet. A bizalom érzelmei csak adományok által. Talán az állat megkapaszkodó ösztönéből nőtt fel bennem lelki, angyali valósággá a

bizalom Isten iránt, de képes vagyok-e szüntelen imával, életmentő bizalommal nézni a Láthatatlant?!

Nem tudom. Kegyelmet kérek.

Frölich Ida

Történész

Bizalom és hit

Bizalom és hit - egymás szinonimái. A bibliai pátriárkák a hit példaképeiként jelennek meg az Ószövetségben és a későbbi magyarázatokban. Az ő hitük nem egyszerűen Isten létezésében való hívést jelent (ahogyan azt a mai, szekuláris és vallásos világnézet közötti különbség sugallná), hanem bizalmat Isten iránt, bizalmat abban, hogy Isten teljesíteni fogja azt az ígéretét, amelyet sorra mindannyiuknak tett: megsokasítja utódaikat, és nekik adja az országot, az „ígéret földjé„-t, ahol majd letelepedhetnek. Az ígéret megvalósulása pedig sorozatosan késlekedik, vagy éppen megghiúsulni látszik, amikor Isten maga kéri a nehezen született utód, Izsák - a nemzetség egyetlen lehetséges továbbvivője - feláldozását Ábrahámtól. Végül is Isten maga az, aki a teljesítést nem fogadja el, hiszen célja a kéréssel nyilvánvalóan Ábrahám hitének - bizalmának - mérlegre tévése volt. A Genézis a feltétlen bizalom könyve Isten és az ő ígéretei iránt - az ígéretek iránt, amelyek teljesednek. Nem akkor és nem úgy, ahogyan talán a könyv olvasója várná, hanem nehezen, akadályokon keresztül, és késleltetésekkel.

A mindennapi, embertársaink iránti bizalom egészen más léptékű; ez a bizalom azonnali és állandó bizonyítást igényel. A bizalom mai mindennapjainkban a másokba, embertársakba vetett bizalmat jelenti - bizalmat, reménykedést (talán elvárást is) azt illetően, hogy a másik korrekt módon, a társadalom írott és íratlan szabályai szerint fog viselkedni másokkal, így velünk szemben is. Ez a mindennapi bizalom életünk alapvető tartozéka és előfeltétele; olyan valami, ami körülvesz bennünket, akár a levegő. Mint am azt, természetesnek vesszük a létezését, és csak akkor gondolkodunk el mibenlétén, amikor fogyni kezd körülöttünk. A bizalom nehezen mérhető, nincs metrikus megítélése. Nem is tudatosítjuk, de a legapróbb és legjelentéktelenebb mindennapi cselekvéseink is a bizalomra épülnek. Bizalommal vagyok a berlini bolhapiacon a távol-keleti árus iránt, aki csekély értékű vásárlásom után az átadott nagy címletű bankót felváltja szomszédjánál (mert éppen nem tud visszaadni), és nem emel hirtelen meggondolásból árat, vagy nem mondja azt, hogy nem annyit adtam neki. Más piacon, pár ezer kilométerrel arrébb ugyanis történt már velem hasonló, el is párolgott a bizalmam (ami persze nem jelenti mindenfajta vásárlási szándék feladását, csak annyit, hogy az ember hasonló eshetőségre biztosítja magát kellő mennyiségű váltópénzzel).

Az emberek közötti mindennapi bizalom értékét a mögötte levő társadalmi–jogi háttér adja: ha a társadalomban normakövető magatartás érvényesül, ha a jogrendet mindenki és mindennaposan betartja (még ha ez a megfogalmazás így illúzió is). Megbízhatok a másokban, mert ő (akárcsak én) kötelesek vagyunk betartani a törvényeket, szabályokat, büntetés terhe mellett. Mindennapi bizalmunknak ennél persze van emelkedettebb háttére is, olyan, mint a közös értékrend; ha tudom a másikról, hogy „ő sohasem tenne ilyet„, ha ismert értékrendje alapján ismerem a várható reakcióit. Ez főként a családi, baráti kapcsolatokra érvényes. A két

háttér azért nem különül el egészen: az intézményes jogrendre épülő bizalom mögött is ott kell állnia annak az értékrendnek, amelyre az intézményt, jogrendet alapozták. Lehet, hogy a kettő, a társadalmi és az egyéni értékrend nem azonosak, de kell legyen bennük egy közös mező, amely tartalmaz bizonyos alapértékeket, olyanokat, amelyek tiltják a tudatos félrevezetést, csalást, jogtalan előnyszerzést. Sajnos, manapság túl sok negatív példát látunk magunk előtt. Új, korábban ismeretlen intézmények és szervezetek jelentek meg, multik árulják portékájukat a bevásárlóközpontokban, csomagküldő szolgálatok terítik fényképen jól festő árucikkeiket. A valóság pedig gyakran rációfól a reklámszövegre: lejárt szavatosságú, romlott, átcímkeztetett áru, hitvány minőség - nem éppen a vásárlói bizalmat erősítő tényezők. A csalásnak, áruhamisításnak, a gagyijerjesztésnek, kiskapukhasználatának pedig nincsenek igazi következményei. Mindezek nyomán bizalmatlanná és bizonytalaná is váltunk: lehet-e hinni például a támogatást kérő alapítvány levelének? Honnan tudjam, hogy valóban arra fordítják a pénzt, amire kérik (különösen, ha néhány olyan példát is ismerek, amikor ez nem így történt)? Hogy a társadalmi intézmények iránti és emberek társadalmi kapcsolataiban megnyilvánuló bizalom fogyatkozásának mennyire van hatása a baráti, családi kapcsolatokban megnyilvánuló bizalom mértékének alakulására, nem tudom. Könyvében Fukuyama olyan országok példáit említi, ahol alacsony az intézmények iránti bizalom, de magas a család iránti. Örülhetnénk, ha ez - legalább ez - Magyarországon is általános lenne. Bizonyosan így is van ez sok családban, ahol a közös értékek tiszteletben tartása és az értékrend betartása ezt a tendenciát erősítheti. Az elmúlt évtizedek körülményeit és történéseit ismerve azonban nem lehet azt állítani, hogy azok úgy általában kedveztek volna a családi összetartás és bizalom erősödésének.

Hogyan lehetne újra felfedezni és megerősíteni a bizalmat? Megfoltozni csak ott lehet a ruhát, ahol szétszakadt. Úgy vélem, a bizalom visszanyerésére és megerősítésére tettek és példákra lenne szükség, és pedig elsősorban azokon a területeken, ahol a bizalom elveszett, és amelyek nyilvánosak, tehát mindenki számára láthatók, ellenőrizhetők. Közhely, de igaz, hogy a bizalmat nagyon könnyű elveszíteni, elveszéséhez elegendő akár egyetlen rossz példa is - visszaszerzése viszont hosszú és keserves bizonyítási folyamatot igényel. Mégis ez az egyetlen járható út, hiszen - akár a levegő nélkül - bizalom nélkül sem képes hosszabb ideig működni egyetlen emberi közösség sem.

Hafenscher Károly

Evangélikus teológus

Bizalomválság – bizalomigény

Amikor a 2008. október 6-án kelt felkérést a karácsonyi körkérdés megválaszolására megkaptam, még nem beszéltünk annyit bizalmi válságról, mint október közepe óta. Szólunk és olvasunk gazdasági válságról, bankbirodalmak válságáról, a tőzsde és a pénzuralom válságáról, a társadalmi és a politikai élet válságáról, a költségvetés, a parlamenti légkör és az ország válságáról naponként. Magyarország válsága az EU kereteiben és a szomszéd országok sikereivel összehasonlításban sötét képet mutat. Az elmúlt hónapban egyre inkább megvilágosodott előttem, hogy minden válságjelenség mögött tulajdonképpen bizalmi válság van. A bizalmatlanság rontja egyéni, családi, társadalmi, politikai légkörünket. Az emberek már nem bíznak egymásban, sem az adott szó hitelében, nem bíznak a vezetőkben, az agyonreklámozott piaccgazdaságban vagy a médiában. Nem várnak csodákat a

nagyhatalmaktól vagy a nagy hangon beszélő politikusoktól. Szétszakadozottságunk nemzetünkben, problémáink a környező országokkal kapcsolatban mind azt igazolják, hogy bizalmi válság sokoldalú jelenségének tanúi vagyunk. Ugyanakkor a bizalmi válság idejében igény jelentkezik a bizalom helyreállítására, sőt Istenben való bizalom keresésére is, hogy az életnek újra értelmet adhassunk, hogy a lét és a jövő értelmetlenségében el ne vesszünk. Transzcendens igények is fellépnek ma!

Mindez nem a 18. századi lisszaboni földrengés szülte kételkedésáradat vagy a különböző teodiceai magyarázat kísérletek megismétlése. Komoly a helyzet, mert egzisztenciálisan rázza meg az embert mindaz, ami történik, és nem csak elméleti válaszokat keres.

Teológusként úgy látom, hogy Karácsonyra úgy tekinthetünk, mint bizalmat erősítő ünnepre. Isten emberszeretetét, humanizmusát, filantrópiáját jelenti, ahogy olvassuk Pál apostol Tituszhoz írt levelében (3,4): „ekkor megjelent a mi üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete„. Ez a szó itt fordul egyetlenegyszer elő az Újszövetségben, mégis Karácsony minden mondanivalóját tartalmazhatja. Barth Károly ezt így fejezte ki: „Karácsonykor Isten humanizmusa revelálódott„.

Evangélikus hívő emberként a hitre használt kedvenc kifejezésünkre utalok. Őseink a hitet nem *fides*-nek, hanem *fiducia*-nak nevezték. Sőt a Szentírás hívő bizonyosságtevőinek sorát a Zsidó levélből így olvasták: nem a hit hőseiről, hanem a bizalom embereiről, a tanúk fellegéről beszél ez a fejezet. Máskor a *fides fidutialis* kifejezés szerepel evangélikus irodalmunkban. Többször az Isten hűségére utaló *pisztisz* szó emberi válasza ez.

Idős lelkipásztorként sok családi generációs válságot ismertem meg. Külső okokra, rendszerint korszellemre, környezetre hivatkoznak híveink. A mélyben azonban bizalomválságot sejtnek.

Szentírást olvasó emberként a bizalom szó a szeretet himnuszát is összefoglalja. A befejezésként olvasható hármast: hit, remény, szeretet, mint megmaradó érték, a bizalom kifejezése. Ez a mindenekfelett való isteni adomány költői leírása.

Múltam felelevenítése során meg kell említenem, hogy hatvan éve végeztem egyetemi tanulmányaimat Sopronban, hatvan éve ordináltak Budapesten, ebben az évben kaptam gyémántdiplomát. Mindez arra kötelez, hogy hálával tekintsek hátra, és ezért merjek előrenézni. Konkrétan: záródolgozatomat 1947–48-ban ilyen címen írtam: *A házasság válsága keresztény etikai szempontból*. Erre a disszertációra kaptam az alakulóban lévő Egyházak Világtanácsa ösztöndíját az USA-ba, kitágítva a témát: *Korunk válsága keresztény etikai szempontból*. Mindkét témám inkább a lehetőséget vetette fel, mint a mindenütt tapasztalható valóságot. A krízist egy kétesélyes betegséggé fogtam fel, amiből meg lehet gyógyulni. Hazajövetelem után feletteseim és teológiai tanáraink jóindulatúan közölték, hogy ez a téma Magyarországon nem aktuális, mert új társadalmi és gazdasági rendben élünk, krízisről beszélni nem időszerű. Ma úgy látom, hogy a téma mégis aktuális, hozzánk is megérkezett. Váltottam tudományos témát, de a magam számára megmaradt a krízis tematika, izgalmas kutatási területként, sőt még előadásokat is tartottam az úgynevezett krizeológiáról. Nagy nevekkel próbáltam bizonyítani, hogy már hosszú idő óta beszélhetünk krízisről: Nietzsche, Kierkegaard, Sorokin, Unamuno, Pelikan, Hamvas Béla, mint később Szabó Ferenc jezsuita is szólt erről. Ma már nem szorul a válság ügye nagy nevek hitelesítésére. Hirtelen, ha nem is váratlanul, napjainkban égetővé vált társadalmi, gazdasági stb. kérdésként. Ezért igen fontos körkérdésnek tartom a Vigilia idejének felvetését. Ugyanakkor a bizalom

tematikája bevezetésének tekintem a lapjuk októberi számában központba helyezett előkészítő cikkeket, *A társadalmi tőke központi jellemzője*, *A bizalom és bizalmatlanság*, *A bizalom és a határok* című írásokat. Ezek megelőzik a körkérdés válaszait. Ugyanezt mondhatom az elmúlt két hét világi lapokban és a médiában általában felvetett kérdések sokaságáról. Ez minden más témát háttérbe szorít.

Gyakorlati válaszom a meditáció és az önvizsgálat műfaja között keresendő. A bizalom a hit merészsége. Nem egyszerűen elhívése egy princípiumnak, hanem egzisztenciális döntés, Valakire ráhagyatkozás. Az úgynevezett „gyermeki ősbizalom édesanyja iránt,, talán csak egy-két évig tart. Az Isten gyermekének bizalma bátorságot jelent egy életen át. Talán nem véletlen, hogy a hit szót mai protestáns teológusok szívesen fordítják így: bátorság (*Mut, courage*). Mert bátorság kell az imádkozáshoz, a tanítványi életstílushoz, a családalapításhoz, a hitvesi hűséghez, a napi becsületes munkához. Az eddigi kifejezések, úgy látszik, elavultak. A német „Ich glaube so,, ugyanannyit jelent, mint az angol „I believe so,, és a „vélekedem, gondolom, én is így sejttem,, kifejezésekkel azonosítható, de bizodalmas hitet már nem jelent. Jellemzően egy svéd nyelvű imakönyv egyik imádsága így hangzik: „hogyan hihetnék Benned Uram, amikor sohasem láttalak, ugyanakkor, hogyan szerethetném az embereket, akiket naponként látok. Tudom azonban, hogy Te mindkettőt kívánod tőlem.,,

A bizalom több színűvé alakítja a múltat. Nemcsak arany lapjai vannak az emberiség vagy az egyház történetének, de vallom azt is, hogy még a sötétségben is felvillanó csillagok jelentkeztek, és van hálát adnivalónk, nem csak panaszra okunk (Fil 2,14–15). Isten népének történetében újra meg újra hallhatjuk a teremtés igéjét: „legyen világosság,, és az Isten szentjei „fáklyák verem előtt,, ahogy Reményik írta. Lehet a múltat csak a *memoria passionis*-ként felfogni, hiszen az egyház történetében a *passio* folytatódott, a „szimpatikus,, - együtt szenvedő Mester hagyományaként, mégis igaz, hogy a szentek közössége, a *communio sanctorum* valóban új közösség, Isten szeretetében részesedő emberek *communio*-ja, a szeretet kultúrájának jelei e világban.

A bizalom a jelenben is eligazít. Vad kapitalizmust átélő, piacra orientált gazdasági rendszerünkben felvillan egy Ady-idézet, a válság idején kijózanítóként: „ha elfutnak a gyér aranyak, fenséges, nagy úri magunkból Istenem, be kevés marad,,. A jól ismert Ady-sorok proféciaként hallhatók a mában. A Szentírás a bizalom embereiként emlegeti a hit modelljeit (Zsid 11,12), és nem hiába bíztat: „bizzad gondjaidat az Úrra, Ő majd megőriz,, (többször előfordul a Zsoltárookban) – például az aranyimádatról.

A bizalom jövőnkre is kihat. A hívő bizalom a reménység horgonyaként jelentkezik, ahogy református testvéreinkkel mondjuk: „az egyház hajója hanyattatik ugyan, de el nem süllyed,,.

Bizalmunkról, bizalmatlanság helyett, Isten megelőző szeretetéről is kell szólnunk, bátorításként. Őseink így nevezték: *gratia praeveniens*. A gyermekkeresztség gyakorlatának jogosultsága ezen alapul. Az egyház a bizalom merészségével meri hirdetni, hogy ha az emberpalánta még nem is tud dönteni, Isten szeretete már megelőzte őt, hiszen Ő előbb szeretett minket, ahogy a jánosi bizonyágtételben olvassuk, és mindvégig szeret, ahogy a Passió története kezdődik (Jn 13,1): „Szerette őket, mindvégig szerette őket,,. Ugyanezt olvassuk a tékozló fiú példázatában (Lk 15). Az Atya mindkettőt szereti. A vargabetűk után hazabotorkáló fiú elé siet, és még a gyónó imádságot is félbeszakítja, magához öleli, még mindig szereti. Feltétel nélkül szereti, ahogyan a másikat is örömmel bátorítja, hiszen a testvére meghalt, de feltámadott, elment, de megtaláltatott. Van ok az örömmel. Az Atyát sem megelőzni, sem lekörözni nem lehet. Jézus bízott a kíváncsi Zakeusban, a vámos Mátéban, a

tagadó Péterben, a kétkedő Tamásban, és megelőzte bizalmával az Őt üldöző Saulból lett Pált is.

Őszintén kérdezem végül: nem vagyok-e túlságosan naiv vagy optimista napjainkban? Nem gondolom! Ha önmagamban vagy önmagunkban bíznék, vagy a csalhatatlan tudományban, az emberben, aki Isten helyettesének tudja magát, a mindent bevilágító ész hatalmában, úgy lehet, hogy valóban naiv lennék. Ugyanakkor nem vagyok hajlandó az abszolút pesszimizmusra, nem akarok mindig panaszkodni, üres jelent emlegetni és értelmetlen jövőndöt. Keresztény őseim énekei nehéz korokban megszületett bizonyágtételei, imádságai szinte megszegyenítenek. A bizalom válságában bátorítom magamat: légy bátor és erős, és így kívánok Isten bizalmának ünnepe, Karácsonykor áldott, hiteles ünneplést az olvasóknak.

Heidl György

Eszmetörténész

Bizalom

Ha a görög *πιστις* szó szentírási előfordulásait igyekszünk áttekinteni, akkor azt találjuk, hogy e főnév, valamint a *πιστευειν* ige és annak különféle alakjai hűség, hit, bizalom, fogadalom, eskü, jóváhagyás, igaznak tartás és ezekhez hasonló jelentésekben fordulnak elő. A *πιστις* az újszövetségi írások egyik legfontosabb fogalma, mert a kinyilatkoztatás központi üzenetét hordozza: Ábrahám már bízott Istenben, hitt az ígéretekben, hűséges maradt ahhoz, aki az ígéretek adta, és ez a bizalom, hűség, hit, vagyis: *πιστις* a Krisztusba vetett hitben és a Krisztus iránti hűségben és bizalomban teljesedik be (vö. Róm 4,3 és kk; Gal 3,6 és kk). A két Szövetség ezen egymásra vonatkoztatottságából adódóan a *πιστις* fogalmának egyfajta természetes átalakulását figyelhetjük meg. Ennek során az Ábrahámmal, majd később a Mózesrel kötött, és többször megerősített szövetségekötés bizalmon és hűségen alapuló természetének kifejezésétől eljut a Krisztus feltámadásába vetett hit jelentésig.

A megszülető és megerősödő kereszténység számára a *πιστις* egyre következetesebben a tantételekben is megfogalmazható hitet jelenti. A hitvallások „hiszünk„ (*πιστευομεν*) kezdőigéjét pontos dogmatikai megfogalmazások követik, amelyek kijelölik a helyes, igaz hit határait. Ugyanakkor az Újszövetség *πιστις*-fogalma, minthogy szervesen bomlik ki az ószövetségi *πιστις*-fogalomból, megtartja a hűség, bizalom, kitartás, fogadalom stb. jelentéseket is, amelyek továbbra is árnyalják és meghatározzák a keresztény szóhasználatot.

Mindamellert a hit és a bizalom a Szentírás szerint nem csupán Istent illeti meg, hanem azokat az embereket is, akiket a közösség hiteles tanítóknak ismer el, mert Isten igaz tanúságtevői és prófétái. Elsőként Ábrahám kapta az ígéretek, Mózes közvetítette a törvényt, és próféták hosszú sora figyelmeztette Izrael fiait az Isten iránti bizalomra és hűségre. Ha valaki rábízta magát az isteni üzenet közvetítőire, akkor szükségképpen eljut a Krisztusba vetett hitig, és megfordítva, ha a küldöttekben nem bízik, akkor abban sem fog bízni, aki küldte őket: „Mózes rólam írt. Ha pedig az ő írásainak nem hisztek, hogyan hisztek majd az én ígémnek? (Jn 5,46–47).

Amikor a latin nyugaton a *πισztisz*-t a *fides* szóval fordították, az Istenbe vetett hit és bizalom bibliai jelentéshez társult a római erénykatalógusok egyik szintén változatos jelentésű fogalma: a megbízhatóság, hűség, bizalom, szavahihetőség. Amíg azonban a „bizalom”, a bibliai hagyományban istenközpontú, theocentrikus fogalom, addig a római *fides* és *fiducia* mint erény, emberközpontú, antropocentrikus. A bizalom olyan erény, amely nem csupán az egyén, hanem az egész közösség javát szolgálja (vö. Cicero *De oratore* 2,343–4). A bizalomra alapozódnak az írott és íratlan megállapodások és szerződések, az egész közösségi élet, és ezért a bizalom az igazságosság fundamentuma (vö. uő. *De officiis* 1.7.23.). Amint a bizalom az igazságosság alapja, úgy igazságosság nélkül sincsen bizalom. Abban bízunk ugyanis, akiről feltételezzük, hogy igazságos, és nem vezet félre bennünket. A bizalom meglétéhez emellett szükséges egyfajta józan belátás is (*prudencia*), mivel „azok iránt vagyunk bizalommal, akikről azt gondoljuk, hogy mélyebb megértéssel rendelkeznek nálunk, és akikről úgy véljük: előre látják azt, ami majd bekövetkezik”, (uo. 2.9.33). Végső soron a bizalom tartja össze és szilárdítja meg a köztársaságot (vö. uo. 2.24.84).

Nos, éppen ez az a bizalom, amelynek ma Magyarországon teljességgel híjával vagyunk, amelyet a hatalom birtokosai látványosan eljátszottak, amiért is a köztársaság intézményeit már csak a megszokások nedvkeringése élteti, de gyümölcsöket nem hoznak, az igazságtalanságra épülő államhatalom és végrehajtó intézményei pedig a polgárok ellenségévé és legfőbb megnyomorítójává vált.

Az intézményesült igazságtalanságok és hazugságok azonban nem csupán a mi nemzeti sajátosságaink közé tartoznak, és nem is csak korunkra jellemzőek. Már az átfogó pénzügyi válságok is nemzeti kereteken túlmutató, alapvető bizalmatlanságot tükröznek, hiszen a pénz valójában jelkép, fedezete már régtől fogva nem az arany, hanem a pusztá bizalom. Bizalom abban, hogy a másiknak értéket adok a munkámmal, az általam létrehozott javakkal, szolgáltatásokkal, amiért cserébe, arányosan, hasonlóképpen értéket kapok. Egyre nyilvánvalóbbá válik az, hogy a pluralista, liberális demokráciák, a globalizációs folyamatok, és egyéb, üdvözítőnek tartott és zajosan ünnepeelt társadalmi rendszerek, gazdasági megoldási receptek, technikai újdonságok, transznacionális szervezetek valójában éppen úgy elmélyítik és megsokszorozzák a leküzdeni vágyott társadalmi és gazdasági igazságtalanságokat és egyenlőtlenségeket, mint például a korábban üdvözítőnek tartott államszocializmus vagy a jelenleg működőképesnek tűnő, sokak által borzadva csodált távol-keleti államkapitalizmus. Az igazságosabb struktúrák és intézmények működtetéséhez szükséges erkölcsi, hitbéli és vallási alapokat a minden szakralitástól irtózó, már csak múltját és eredetét tekintve keresztény nyugati világ a törvényhozás révén, politikai döntések által, értelmiségi körök, oktatási intézmények, sajtótermékek és egyéb médiumok hathatós munkájának eredményeképpen kilúgozta, elsorvasztotta, az egyházat pedig teljes erejével igyekezett eljelentékteleníteni, történelmi zárványnak feltüntetni és a sok ezer társadalmi szervezet egyikévé lefokozni.

A figyelmes és józanul gondolkozó emberekben azonban erősen megfogyatkozott a bizalom és lelkesedés a minden bajra gyógyírt ígérő politikai és gazdasági megoldások, valamint a gyakorlatban ochlokráciaként működő demokrácia, pártemberek nyereszkedésévé aljasult, képviselőinek álcázott parlamentarizmus és „választásnak”, nevezett show-műsorok iránt. A politikai utópiákkal szemben a világban élő, de nem a világból való hívő keresztények mindig is bizalmatlanok voltak, mivel Jézus Krisztus nem forradalmár és nem is politikus volt, hanem Isten megtestesült Igéje, aki egyebek mellett azt mondta, hogy szegények mindig lesznek közöttünk (vö. Mt 26,11).

Talán azt várnánk, hogy ha valaki csalódik a politika és gazdaság világának kérészetű eszményeiben, fogékonyabb lesz az egyház évezredek tanításai és az öröklésre ablakot nyitó misztériumai iránt. A nyugati társadalmakban azonban rohamosan növekszik az egyházzal szembeni bizalmatlanság, amit feketén-fehéren mutatnak az éves statisztikákban a keresztelek, bérmlások, szentségi házasságkötések, papi és szerzetesi hivatások egyre csökkenő számsorai. Persze azt, hogy „nem bízhatunk a papokban„, évszázadok óta jól tudja mindenki Holbach bárótól, Diderot-tól és eszmetársaitól kezdve a marxista szemináriumokon tornáztatott agyvelőkön keresztül a tévé- és rádiócsatornák, bulvár- és egyéb lapok befogadó közönségéig. A külső bírálatok és támadások, rafinált üldözések azonban önmagukban nem rombolhatják le az egyház tekintélyét, hiszen az egyházon kívülség *per definitionem* e tekintély elvetését jelenti, s legfeljebb néhány keresztény hitét ingathatják meg, de nem az egyház autoritását. Azok az úgynevezett benső bírálatok, amelyek mögött sok esetben egyszerűen lapos eretnekségek állnak, vagy amelyek igen gyorsan eretnekséggé változnak, és komoly támogatást kapnak keresztény- és egyházellenes erők és mozgalmak részéről, valódi sebeket ejthetnek a hívek lelkében. Igaz, hosszasan lehet sorolni mindazt, ami visszatetsző, bűnnel fertőzött és ezért megtisztítandó az egyházban, de egy keresztény ember egyháza iránti bizalmát sokkal maradandóbban - bár kevésbé látványosan - károsíthatja a liturgikus életben tapasztalt kuszasság, mint mondjuk a pedofil és homoszexuális papokról hallott hírek, vagy a nősülés miatt lemondott püspökök, a luxusautókkal közlekedő egyházi vezetők, a kalmárszellemű egyházi hivatalnokok fonák példái. A bűn és botrány ugyanis végigkíséri a földi egyház életét, amely messze nem a tökéletesek közössége, és nem is hirdeti magát annak. A liturgikus zűrzavar ellenben az egyház szentségi természetét érinti, amely autoritásának végső forrása. Ezzel elérkeztem a *Vigilia* körkérdésére adott válaszm lényegéhez.

A másik ember iránti bizalom nyilvánvalóan közösségi létünk alapja és elengedhetetlen feltétele, amely teljes mértékben soha nem tűnhet el az életünkből, mert a végletesen bizalomhiányos állapot maga a kárhozat. Ettől az általános, egzisztenciális bizalom-fogalomtól megkülönböztethetjük az autoritások iránti bizalmat, amely természetét, erejét, mibenlétét tekintve történelmileg változó, amint az egyes emberek és közösségek elé állított, elköteleződést és bizalmat igénylő tekintélyek is történelmileg változnak. Ma is szemtanúi és elszenvedői vagyunk ilyen történelmi tekintélyvesztéseknek és bizalmi válságoknak. A keresztény ember számára azonban e fordulatok nem okozhatnak meglepetést, hiszen a Krisztus-hívő egyetlen változhatatlan és örök autoritást ismer el a változó világban és a történelemben, tudniillik az egyház tekintélyét. E tekintély iránti bizalmának nem az egyház valamely vezetője, tagja vagy csoportja a forrása, hanem az egyház Feje, a feltámadt Krisztus. A szentségekben, s kitüntetett módon az Eucharishtiában ugyanis maga Krisztus van jelen. Az életemet és döntéseimet meghatározó bizalom tehát Jézus Krisztus szentségi jelenlétén alapszik, amely független a laikus hívő vagy a szentséget kiszolgáltató klerikus bűneitől és erényeitől, hangulatától, hitétől, vélekedéseitől, a minket körülvevő világ ideológiai, gazdasági kényszerpályáitól, törlesztőrészeleim növekedésétől vagy csökkenésétől.

A fentebb theocentrikusnak és antropocentrikusnak nevezett „bizalom„, vagyis a bibliai *πισztisz* és a klasszikus római *fides* egyszerre és szilárdan van jelen az eucharisztikus közösség életében. Meggyőződésem és tapasztalatom az, hogy ha ezt a keresztények felismerik, tudatosítják és megélik, akkor általuk az Eucharisztia gyógyító ereje áthatja a társadalmi környezetet is.

Hová lett a kutyahűség?

Gondolatok bizalmi válságainkról és a megoldásról

Azért se Lutherre hivatkozom! Pedig megtehetném. Hiszen asztali beszélgetéseiben Isten és ember viszonyáról, az imádságban kifejeződő bizalomról szólva a gazdát mint minden jó forrását hűséges tekintettel figyelő kutyájukkal példázódik. Így kellene, ezzel a bizalommal az embernek is élnie és imádkoznia - mondja -, tudva, hogy Istennek gondja van rá. Mondom, mégsem a reformátorra hivatkozom! Miért is tenném, hiszen a mi jó, öreg vizslánk szemében is látom, amiről Márton testvér tanít. Az ember csak azt nem érti néha, hogy miért nem beszél, miért nem szólal meg. Szemében annyi a ragaszkodás, a hűség, a gazda iránt - irántunk! - való bizalom, hogy ezt látva, kénytelen megfogalmazni az ember a hiányérzetét: mintha Istenhez fűződő és emberi viszonyainkban és körülöttünk más indulatok uralkodnának. Hol rontottuk el? Mi az oka ennek a minden kapcsolatunkat megrontó bizalmi válságnak? Hova lett belőlünk a Gazda iránti „kutyahűség„?

Számomra nem kétséges - és egészen biztosan tudom, hogy véleményemmel nem állok egyedül -, hogy ennek az életünket átjáró, sok keserűséget és feszültséget okozó bizalmiválság-rendszernek *keresztformája* van. Ez alatt azt értem, hogy a kapcsolatainkat horizontális síkon - vagyis emberi viszonylatainkban - érintő és meghatározó bizalom-deficitnek a vertikális bizalmi viszony megrendülése a fő okozója. Tudom ezt még világosabban is mondani: mivel Istennel való kapcsolatunk bizonytalanná vált, ingataggá lett helyzetünk az életünk kereteit jelentő kapcsolatrendszerben is. Három fő jelenséget említhetünk, amelyek meghatározzák ezt a folyamatot. Ezek mentén értelmezhetjük és érthetjük meg a mára kialakult helyzetet.

Az első a sokat emlegetett *szekularizáció*. Az investitúraharcok idején elindult, a reneszánsz idején kiteljesedő, majd a felvilágosodásban és a 20. századi forradalmakban és világnézetekben eszkalálódó, a magukat egyházi kötődésűnek valló kortársaink nagy részét, sőt magát az egyházat is befolyásoló folyamat letagadhatatlan. 2000. szeptember 23-án elmondott püspöki székfoglalóban így fogalmaztam: *A ma rám bízott szolgálat és a szívemre helyezett felelősség indít arra, hogy mielőtt felvázolnám püspöki szolgálatom alapvetését és programját, megrendülten, de Isten bűnbocsátó kegyelmében bizakodva, megkövessem egyházunk népét, gyülekezeteink tagjait. Különösen is az azokból kiszakadt testvéreinket, a gondjaik súlya alatt magányosan roskadozókat, elárvult és magára hagyott értelmiségünket, a tanácstalanná lett fiatalokat, az emberhez méltó élet perifériájára szorultakat. Mindazokat, akik miattunk, Isten hivatalos szolgálói: püspökök és lelkészek miatt, erőtlenségeink miatt gondolhatták gyengének Istent. Hogy nem láthatták rajtunk, nem hallhatták tőlünk, hogy jobban szeretjük és féljük Istent, mint a nyíltan, majd a megszilárdított hatalmának biztonságában egyre taktikusabban egyházrontásra törő hatalmat. Hogy nem látták rajtunk, hogy Isten a mi erős várunk és bizodalunk.*

A másik folyamat, amely az elmúlt időszakban ezzel egy időben megfigyelhető volt: az *értékváltás*. Nem kétséges, hogy az értékorientáció változásaival összefüggő kihívásokkal kapcsolatban az egyének és a közösségeknek is állást kell foglalniuk. Az egyháztól jó okkal elvárható, hogy egyrészt számoljon a társadalmi változásokkal, de ne hódoljon be a

korszellemnek. És ez nem könnyű! Nagyon ideillőnek tartom a dán filozófus, teológus, Kierkegaard (1813–1855) nagyon frappáns gondolatát, amellyel kora egyházát és kortársait figyelmeztette (és ez a figyelmeztetés nekünk is szól!): Aki a korszellemmel házasodik, hamar megözevgyül. Ebben az értelemben megállapíthatjuk: özvegységre jutott generációk vannak mögöttünk, és ilyenek tagjai vagyunk mi magunk is. Most, karácsony - az inkarnáció, Isten emberré létele - ünnepének közeledtén, talán annyi önvizsgálat és önkritika, hogy ne mondjam, bűnbánat megengedhető egy egyházi embernek, hogy ádvent szelíd-lila bűnbánatával megállapítsa: a korszellemmel való viaskodásban - az elmúlt évszázadokban és napjainkban is - egyaránt jellemzett bennünket az indulatos ítélkezés és az elvtelen behódolás. Ez a kettősség a mögöttünk lévő diktatúra által meghatározott évtizedekre is jellemző volt, és ma is kísért bennünket. Ha nehéz is, ki kell mondanunk: A bizalmi válságnak nem csak elszenvedői - sajnos olykor okozói is - voltunk és vagyunk!

A harmadik folyamat, amely a mostani helyzetig elvezetett bennünket, az *individualizálódás*. A társadalmon belüli mobilizáció, a különféle zárt közösségek megváltozása az egyházra is hatott. És ez a fajta, az egyház életét, a közösség életét felhígító vagy éppen sokszor lehetetlenné tevő, az úgynevezett privát keresztyénséget hangsúlyozó gondolat meghatározó erővel van jelen a magukat vallásosnak nevező kortársaink gondolkodásában. Azok jelentik a statisztikai többséget, akik a „vallásos vagyok a magam módján„ választ adják a felmérések kérdésére. De a „maga módján vallásos„ hol gyakorolja a hitét? Gyakorolja-e egyáltalán? A közösségtől távol élő él-e egyáltalán?

Nemcsak a bizalmi válság, hanem a megoldás is kereszt formájú: A testté lett Igében, Mária gyermekében közénk jött Isten bizalmat szavazott a vele perben és haragban lévő embernek! Nem mondott le róla! A megváltásra, rendezetlen viszonyaiból való szabadításra és a gyógyító bizalomra szoruló embert *szerezte úgy Isten, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen* (Jn 3,16).

Lackfi János

Költő

Egy antikapitalista ellenvetései

Bizalomról és válságról

Antikapitalista lettem. Pontosabban már régóta az vagyok, csak a létező szocializmusban az ember óhatatlanul az antikommunizmus álláspontjára helyezkedett, és önkéntelenül szövetséges-félének tekintette a derék „kapitalistákat„. Úgy éreztük, ha drága, gátlástalan elnyomóink olyan engesztelhetetlen dühvel támadják a pénzeszsákon ücsörgő, cilinderesen szivarozó Tökést, akkor az nem is lehet olyan rossz figura.

Mostanra esett le a tantusz (jobb későn, mint soha), rájöttem: a jelenlegi úgynevezett liberális piacgazdaságot messzemenően ellenzem, és teljességében elhibázott rendszernek tekintem. Ezzel nem állítom, hogy tudok működőképesebb közgazdasági modellt, nem is vagyok köteles ilyesfélét javasolni, bár lesznek keresetlen, abszolút laikus, ráadásul nem is saját ötleteim. Maradjunk annyiban: nem tudok tojást tojni, de meg tudom állapítani, ha bűdös. A

jelenlegi pénzügyi válság erről a bűdösségről szól, arról, hogy a király meztelen, s bár mindezt tudva régóta morgolódnak, mégsem igen merjük határozottan kimondani. (Aki kimondja, az általában szélsőséges összeesküvés-elméletet kreál, konkrét érdekcsoportokra vagy faji közösségekre mutogat, s ezzel hiteltelenné teszi mondandóját.)

Szóval: radikálisan ellenzem azt a társadalmi berendezkedést, ahol lépten-nyomon olyasmire kell költenem, amit egyáltalán nem igénylek. A termékek áraiba beépítve ugyanis kifizetem a reklámot, mely elárasztja a postaládát, lehetetlenné teszi az értelmes tévénézést és Internet-használatot, szeméttel tölti fel a köztereket. Utálom a csomagolásmániát, a félévente megújuló színes-szagos burkolatokat, melyekkel tele a szemetesem, és amelyekhez idióta és ízléstelen kampányok társulnak tehetségtelen, nyüzsgő alkalmazottak garmadájának kivitelezésében: az ő léhűtésük szintén az én vásárlásaimba épül be. Utálom a hamis technokrata szellemet, mely új autót vetetne velünk minden évben, hogy így „kevesebb pénzt veszítsünk„, erre a rövid időtartamra kalibrálja a kocsik működését is, hibákat épít be minden konstrukcióba, hogy aztán az új generációs járgány piacra dobásakor diadalmasan korigálja azokat, és hasonló efféléket rejtse el a következő modellekben. Utálom a „mindenből újat venni„ rendszerét, mely megfojtotta a szemfelszedőket, a cipészeket, a háztartási kisgépszereelőket. Ha a porszívóm elromlik, csak a világ végén található márkaszervizbe vihetem (az üzletek bezeg a belvárosban vannak!), ott is csak legyintenek rá, mondván vegyek újat, ha pedig mégis megcsinálják, könnyen lehet, hogy továbbra sem működik, és elkéri érte egy új készülék árát. Vagyis minden arra csábít, dobjam a kukába az egészet, vegyek újat. A tetejébe egy négy-öt éves géphez már nem kapni porzsákot, egy négy-öt éves nyomtatóhoz patront, és így tovább.

Utálom a szabadnak hirdetett versenyt, mely arról szól, hogy az erősebb csalhat adót, sérthet törvényt, megvehet mindent és mindenkit, magán- és közterületet, magán- és közintézményt, neki fütyöl az igazságszolgáltatás is, mint Arany János fülemüléje. Utálom, hogy a nagystílű csaló sajtót vásárol magának, tettei megítélését is irányítva. Utálom, hogy a politikai irányításba betelepülő kapitalisták pártállástól függetlenül, gátlástalanul hordják szét az állami javakat és verik szét a közintézményeket. Utálom, hogy a televíziók mind alacsonyabbra teszik a mércét, és ellenőrizhetetlen nézettségi mutatókra hivatkozva szeméttel nyomják tele a nézők fejét. Utálom, hogy a reklámok tudhatóan hazudnak, bennük a csinos hoszteszek mosolyogva viszik házhoz a vásárlási kölcsönt, melynek részleteit aztán a valóságban marcona férfiak szintén házhoz járva hajtják be. Így aztán megint sikerül elérni, hogy mindenki többet költjön, mint a takarója ér. Utálom, hogy a cégek minél nagyobb világ körüli terjeszkedést, hónapról hónapra gazdasági növekedést várnak el alvállalataiktól, és nem érik be a tisztes működéssel, alkalmazottaik életének biztosításával. Utálom, hogy a nagyhatalmak sokszor annyi fegyvert halmoztak fel, mint amennyivel a világ elpusztítható, hogy a Marsra meg a Holdra járunk tudományoskodni, s tesszük mindezt a harmadik világ vére árán.

Mondhatja erre bárki, hogy ennyi utálat nem túl keresztényi dolog, én viszont azt gondolom, hogy van különbség utálat és gyűlölet között, mely utóbbi valóban nem keresztényi, hiszen személy ellen irányul. Nem gondolnám viszont krisztustalannak utálkozásomat egy olyan rendszer iránt, mely nagy tételben gerjeszti az alantas emberi ösztönök burjánzását, és a szabadság szent nevével bűvészkedve irgalmatlanul félresodorja mindazokat, akik útjába állnak. Mindez még csak azt sem jelenti, hogy ne találnám szerethetőnek világunkat, ne parodizálnék reklámokat jókedvűen, ne találnám végletesen, érdekesen, ostobán emberinek mindezt a nyüzsgést, és íróként ne lennék magam is e különös állatkert haszonélvezője. Még csak azt sem hiszem, hogy sokkal okosabb lennék bárkinél, aki ezer csápon függ ettől a

világtól: magam is foglya vagyok, egyetlen komikus, bedobált kekszek után kapdosó állatfaj valamelyik ketrecben. Tehát nézőpontom nem külső-felső, hanem nagyon is én-narrátori.

Mondhatja megint más, hogy az ember ilyen volt mindig is, se jobb, se rosszabb, olvassunk csak moralistákat, antik görögöket, Montaigne-t, Navarrai Margitot, Tolsztojt és Mikszáthot. Igaz ez is, ám ugyanúgy, ahogy sokkal mélyebbre és magasabbra jutottunk a megmászott csúcsokat és feltárt tengerüregeket tekintve, ugyanúgy aljasságainkat is képesek vagyunk hatványozni modern fegyverek, futószalagon gyártott élelmiszerekbe csempészett káros anyagok, CD-n sokszorosított szellemi mérgek, holnap már vécepapírnak se jó, műanyagfestékkel nyomott bulvársajtó segítségével. Tegnap, ha egy általános iskolás bekattant, véresre vert valakit az osztályból. Ma ellop otthonról egy stukkert, és kiirtja a fél iskolát. Tegnap, ha valaki sátánoskodni akart, odapiszkított egy sírra a temetőben, másnap le lehetett síkálni. Ma csinál egy horrorfilmet, bár nem ért a filmezéshez, leforgat egy lemezt, bár nem ért a zenéhez, és ezek csüngnek rajta a művésznek kijáró áhítattal. A hülyeség és gonoszság terjedési sebessége sokszoros, ez kétségbevonhatatlan.

Mindeközben válság van, alapjaiban inog a világot igazgató gigászi Szerencsejáték Társulat. Mert hát mi másnak titulálhatnánk az olyan tőzsdetevékenységet, mely például nemzeti valutákkal vagy a bankok által kibocsátott hitelek ellentételeivel rulettezik nagyban? No lássuk csak, mi világunk válasza a nagy összeomlásra? Nem az, hogy húzzuk össze kicsit magunkat, zárjuk be a tőzsdét, gyártsunk kevesebb autót, vegyünk kevesebb ruhát, csináljunk kevesebb reklámot, éadjuk be a szükségesekkel, és majd csak megleszünk valahogy, fő, hogy enni jusson és együtt lehessünk. Nem, ehelyett a vezető államok pénzt és még pénzt ömlesztnek oda, ahol a nagy úr tátong: a pazarló bankszférába. Mint ismeretes, az első amerikai nagybank, mely állami segítséget kapott, egy kisebb falunyi luxus-hotelközpontban százmillió dollárt mulatott el egy hét alatt, afeletti örömeiben, hogy adófizetői tallérokkal ilyen szépen megtámogatták. Hát nem megérdemlik? Mármint a támogatást... Itthon vezetésünk spártai szigorral előírta, hogy a krízisre tekintettel vezető banktisztviselők nem kaphatnak hatvan százaléknál nagyobb sikerprémiumot. Az ágazat halódik, úgyhogy ez csak hatvan százalékos sikernek könyvelhető el - pompás. A nyugdíjasok, közalkalmazottak és egyéb ingyenélők ellenben semmi béremelésre, inflációkövetésre ne számítsanak.

Szememre vethetik, hogy nem a felkérés tárgyában nyomozok, pedig bizony az ügyben járok el. Napjaink pénzügyi válsága kapcsán mind többen beszélnek a bizalomról, annak hiányáról, elvesztéséről. „A bankokba vetett bizalom megrendült,, - halljuk. „Ha az alapok megbízhatók, a problémák megoldhatók,, - nyilatkozza a szakértő. „Én egy piacvezető márkában bízom,, - szajkózza az egyik reklám. Bizhatunk-e bármiben manapság? Mikor a kötelező védőoltások némelyikéről kiderül, mérgező anyagot tartalmaznak, kötelezővé pedig erős vegyipari lobbijuk tette őket... Mikor babatápszerekről és kávétejszínekről derül ki, hogy fogyasztásuk kórházba juttat... Mikor utazási irodák viszik jégre és hagyják cserben kuncsaftjaikat... Mikor a tudományosnak mondott, nagy sikerű anatómiai kiállítás szervezői nem tudják igazolni, hogy a közszemlére kitett testek nem kínvallatott kínai politikai foglyok kilóra megvett hullái... Mikor a világ hatalmasságai maguk is a hatalmas gazdasági potenciált jelentő Kínához fordulnak, segítsen a jólétbe fulladó Európát sújtó globális válság megoldásában, holott a népi demokratikus diktatúrában köztudomásúlag állampolgárok százmillióit tartják ideológiai maszlagon és napi pár marék rizsen.

Mármost ugye, a művész mit dühösködik, mit ártja bele magát olyasmikbe, amikhez nem ért, s köze sincs több hozzá, mint bárki emberfiának? Mit prédikál, mit prézsmítál, mikor van Mózesünk, vannak prófétáink, hallgassuk inkább azokat? Keserűségem indoka, hogy a

bizalomválság lentebbi körökbe, az ember és ember közötti viszonyokba is beszivárgott. Feleségem málnát vesz egy nénikétől a zsámbéki piacon. A kis öregasszony minden héten ott áll, tudja, hogy ismerjük, tudja, hogy feleségem ezután is minden héten kétszer elhalad majd előtte, a vékony felső réteg gyönyörű gyümölcs alatt mégis ott lapul a penészes, rohadó massa. Ha az autószerelő, a vizes és a sarki boltos is szemrebbenés nélkül verik át az embert, ugyan mire számíthatunk? Fájdalmasabb ez, mint a nagystílű gazemberek stiklijei, hiszen azoknak arcát csak sajtó által homályosan látjuk, ők meg a miénket sehogyan sem, legfeljebb a messzi szürke masszába olvadva. Itt, ezek az emberek viszont szemünkbe néznek, képünkbe röhögnek, és a becsapott süti le szemét szégyenletében.

Nincs más hátra, mint lépésről lépésre újratekdeni az életet, mind kevésbé szorulva rá a globális világra, kiépítve a bizalom belső, helyi köreit. Pontosan tudjuk, kitől veszünk kenyeret, zsírt, mézet, húst, tojást, nem valami arctalan automatába potyogtatva pénzünket. Egyre több mindent próbálunk megoldani helyben, kalákában, összefogva. Körbeadogatni, átszabogatni ruhákat, összejárni tánokra, zenére. Nincs mese persze, a gáz, a víz, az áram és persze a szellemi munka szálain alapvetően függünk a nagy egésztől, de az élhető világot én, újdonsült antikapitalista, még mindig leginkább egy viszonzossági, ismeretségi és részben spirituális alapú termelőközösség keretein belül, a bizalom belső köreiben tartom elképzelhetőnek.

Máté-Tóth András

Teológus

Bizalom

A szociológia egyik alapvető belátása, hogy a társadalmi stabilitásnak valami másra is szüksége van, mint a saját érdekek kölcsönös kalkulációjára, és ez a bizalmi tőke, amelyre a működő társadalmak alapulnak. Durkheim ismert mondása szerint egyetlen szerződésben sem lehet mindenről megállapodni. A szerződéskötés a felek kölcsönös bizalma nélkül értelmetlen. A bizalmat gyermekkorban sajátítja el az egyén. Szüleinek magatartásától függ, hogy később felnőttként alapvető bizalommal vagy éppen bizalmatlansággal fordul a többiek és az intézmények felé. A stabil egyéniségek nagyobb bizalommal rendelkeznek, mint a neurotikusok. A modern társadalmi viszonyok között az alapvető bizalmi tőke erodálódott, s az újraépítésére tett kísérletek nem mindig jártak sikerrel. A racionális mérlegelés és döntés felértékelődésével párhuzamosan leértékelődtek azok a hagyomány-elemek és intézmények, amelyek a társadalmi stabilitást és összhangot biztosították. E folyamat révén maga a bizalom fogalma, illetve magatartása is átértékelődött. A premodern társadalmak természetes, akár gyermekinek is nevezhető, bizalomra épülő alapállása átfordult az alapvető bizalmatlansági alapállásba, amelyben az egyénnek és az intézményeknek is meg kell szereznie a bizalmat, az önmagától nem jár neki. Számos területen megfigyelhető ez a változás, amelyet talán nem szabad ideje korán jónak vagy rossznak bélyegezni. A megnyert bizalom lehet éppen erősebb a naivnál. A bizalom kiépülésének sokszor nehéz szakaszai elmélyíthetik a kapcsolatot, amelynek szakítószilárdsága erősebbé válik, mint a könnyen szerzett kapcsolatoké.

Ulrich Beck német szociológus Európa kozmopolita újjáépítéséről írva kifejti, hogy a kontinens nagy tragédiája az, hogy a függőség egyet jelentett és jelent ma is számára a kiszolgáltatottsággal és bizalmatlansággal. Az autonómiára törekvés pedig önkéntelenül és

reflektálatlanul a bizalmatlanság kultúrájával párosul. Pedig a kölcsönös függőség olyan globális társadalmi alaptény, amelyet éppoly kevésbé lehet vitatni, mint szövetségéből függetlenedni. Az interdependencia legfőbb kérdése nem az, hogy lecserélhető-e independenciára, hanem az, hogy a kölcsönösen függők közötti hatalmi viszonyok milyenek. A kölcsönösség politikai és racionális struktúráit kell kiépíteni, ami a döntéshozó intézmények folyamataiban való szabályozott részvételt jelenti. A kisebb gazdasági hatalommal és politikai befolyással rendelkező országoknak az Európai Unióban olyan jogosultságokat kell biztosítani, mint a nagyobb hatalmúaknak. Önmagában ez a politikai stratégia azonban nem elégséges ahhoz, hogy Európa élhető és értelmes kontinens legyen, írja Beck. Ehhez új gondolkodásra van szükség, amelynek lényege, hogy az autonóm nemzetállam társadalmi identitást megalapozó eszméjét le kell váltani a nemzeti transznacionális érdekközösség eszméjére. „Ehhez valószínűleg nélkülözhetetlen a nemzeti common sense kozmopolitává alakítása.„ Természetesen lehet vitatkozni azzal, hogy éppen a kozmopolitikus szemlélet és stratégia a legmegfelelőbb ajánlat-e Európa jövője számára, ám azzal aligha, hogy a nemzeti identitásra alapuló külpolitika az etnikai bizalmatlanság igen nehezen kezelhető hordalékát hozza magával.

Kelet-közép-európai társadalmainkban a bizalmatlanság kultúrája nagyon megalapozottnak tűnik, hiszen a szerves társadalomfejlődést és a kulturális folyamatokat megannyi éles történelmi és politikai bevágás szakította meg. A 20. században kiteljesedett ideológiai modernizáció, majd a világháborúk, végül a kommunista totális mobilitás, majd a demokratikus berendezkedés és a piacgazdaság felé tett paradigmatis fordulat - mind olyan esemény, amely az egész társadalmat generációkra menően átrendezte és a korábbi értékektől való gyökeres elidegenedést, s az új értékek képviselőinek hiteltelenség miatti nehézségeit egyszerre produkálta. Lehet, hogy vannak ebben a régióban nagyszerű baráti körök, faluközösségek, nagy presztízsű személyiségek, amelyekbe/akikbe sokan vetik bizalmukat, ám a vélt vagy valós hiteltelenség és az ezt generáló tömegkommunikációs hiteltelentítés hatása erősebbnek tűnik.

Mindeközben egy másik, ezzel ellentétes folyamatot is megfigyelnek a társadalomkutatók: az erős kéz, az egyértelmű hang, a határozott intézkedések és a jól bevált hagyományok iránti megerősödött érdeklődést. Nem tanácsos elsietni a fundamentalizmus megőrző kifejezésének használatát akkor, amikor egyre növekszik az alapértékek megkérdőjelezhetetlenségének igénye. A megkésett fejlődésű kelet-európai társadalmakat minden fordulat hirtelen és felkészületlen éri, nem csoda hát, ha a biztos és egyértelmű felé nyúlnak, ahhoz, ami legalábbis a közelmúltra történő visszatekintés kódén át látva ma megingathatatlanak tűnik. A bizalom-hiánynak és a társadalmi, kulturális bizalom visszanyerésének kézenfekvő támaszai lehetnek a nemes vallási hagyományok, amelyek évszázadokon át a társadalmi identitás és kohézió megalapozói és fenntartói voltak, mert a sokak számára szolgáló bizalmat meg tudták teremteni, még inkább fenn tudták tartani a kevesekkel szembeni bizalmatlanság legitim érvényesítésével.

Az a történelmi korszak azonban, ahol a kereszténység mint elsődleges társadalomformáló erő volt jelen, s a keresztény értékek az egyéni és társadalmi cselekvés számára erős relevanciával bírtak, végérvényesen letűnt - legfeljebb a társadalom paraszti maradványszigetein láthatók nyomai. Ugyanakkor a mediatizált kommunikáció a vallási dimenziókat újra a posztszekuláris társadalmi diskurzus fontosabb elemei közé emeli, amitől - ha elsősorban nem is a felvilágosodás Európájában, de a világ többi kontinensén - a kultúrák és társadalmak együttélésének és a globális világ túlélési nehézségeinek leküzdése számára ismét, bár a korábitól jelentősen eltérő módon lehetséges megoldási alternatívát jelentenek.

Niklas Luhmann a bizalomról írt művének alcímét így fogalmazta: a társadalmi komplexitás redukciós mechanizmusa. Ez a találó megfogalmazás a vallásokra érvényesítve azt jelenti, hogy a bizalom újraépítéséhez bizonyos mértékig el kell tudni tekinteni a modern társadalom összetettségének megértésétől, s olyan faktort kell találni, amely képes felülírni a modern frusztrációt - Sloterdijkkal szólva megnyugtadni az ideges Prométeuszt. A vallás ebben a rendszerben - bár Luhmann a jelzett műben nem használja sem a vallás, sem az Isten, sem az egyház kifejezést - elsősorban egzisztenciális alap, átfogó válasz a miértre, túl vagy akár innen a primer csoport- és magán érdeken.

A régió keresztényei, egyházai sok szempontból sikeres választ adtak és adnak az egyén és a kisebb közösségek bizalomkultúrájának újraépítésére. Tanításukkal, de még inkább liturgikus és közösségszervező tevékenységükkel sokat tesznek az élhető társadalomért - olyanok számára is, akik nem kifejezetten hívők és a nagy egyházi intézményekkel szemben inkább bizalmatlanok. Az átfogóbb rendszerek, az össztársadalmi, netán kontinentális dimenziókban azonban még nem aknázták ki eléggé a tanításukban és hagyományukban rejlő lehetőségeket. Nem ritkán tűnik úgy, hogy a modern ellen küzdve a vallási privatizálás útját járják, és a modern viszonyok között premodern nosztalgiák foglyai. A vallási gondolkodás és magatartás általában külső kényszerek hatására kezd el változni, de ebben az átmenetben a belső hittartalékok ereje mutatkozik meg. A keresztények és az egyházak bizalomépítő szolgálata annak az Istennek üzenetére és tetteire épít, aki a történelem dacára is bízik az emberben, s a megtestesüléssel abszolút módon hitelesítette a vele köthető szerződést.

Máthé Andrea

Esztéta

„...görbe vonalakon egyenesen,,

„Etiam peccata,,

Képben úgy tudnám elképzelni a bizalmat, ahogy a Vergesslicher Angel mutatkozik Paul Klee ceruzarajzán.¹ Feje kissé lebillen, szeme csukott, halvány mosoly fut végig az arcán. Befelé néz, a kívülire, a külsőre pedig várokozik. Kezei összeérnek, szárnyai háromszöget alkotnak, a rajz egésze - a kép kompozíciós logikája szerint - négyszöget zár be. A képbe rejtett üzenet a tökéletesség nyilvánvaló szimbólumai mellett - kör, négyszög, háromszög - (számomra) a bizalom, a kiszolgáltatottság és a ráhagyatkozás ívét rajzolja meg. A teremtményi lét határainak (felismerése, de a határtalanság és a végtelen lehetőség együttes jelenléte, amelyek a bizalom összetevői: (meg)ismerem határain, amelyen túl a magam erejéből nem merészkedhetem, de tudom, hogy ráhagyatkozhatom egy, a lételem végtelenné tágító erőre, amely más teremtményeknek való kiszolgáltatottságomon - és a teremtmények egymásnak való kiszolgáltatottságán - keresztül jelenik meg. A tiszta jelenlétbe pillanthatok be, és a tiszta jelenlétet élhetem meg a bizalom, a kiszolgáltatottság és a ráhagyatkozás vonalaiból szőtt világban. Hogy „rendezettebb módon lehessen önmagam,,²

Van az ember számára valami uralhatatlan, egyszerre közeli és távoli, amelyre/akire szükséges - és kénytelen is - ráhagyatkoznia, mert csak úgy tud rányílni a létre és a neki adatott létezésre. A bizalom belebocsátkozás ebbe a kiszolgáltatott - hol reményteljesnek, hol reménytelennek mutatkozó - adottba. A belebocsátkozás lehetőségének embert meghaladó jelei a bizalomból érkeznek, és ez a bizalom erősíti meg őt, és köti - láthatatlan szálakkal - a másik emberhez és a léthez. Az indifferens események ezen keresztül válnak embert megérintő történéssé, csupasz önmagukból valami többé, és a másik emberhez viszonyuló közelséggé. A bizalom belebocsátkozás egy helyzetbe, emberi viszonylatba, amelynek előzetesen nem tudjuk a kimenetelét, ekképpen: bizonyosság, biztonság, biztatás és megbízás is: a ráhagyatkozás elengedettsége és a létünk feletti uralom átengedésének gyengéd ereje, amely kiszolgáltatottságunk beismerése és felismerése is egyben. A kiszolgáltatottság megmutatja létezésünk esendő mivoltát, esetlegességekkel tűzdeltségét, amely a bizonytalanság és az elbizonytalanodás felé taszítana, ha nem lenne körülöttünk a bizalom mágneses tere. Ez a vonzásokkal telített tér azonban csak ráhagyatkozásunk és létezésbeli megbízásunk elfogadása alapján lép működésbe. Mindehhez a saját akaratról és elképzelésekről való lemondás - hol rövidebb, hol hosszabb - útján juthatunk el.

Ez az út nem egyenes, nem egyértelműen felfelé ívelő. Inkább kacskaringós, ide-oda kanyargó, girbe-görbe. De ez is a lényegéhez tartozik. A mélységekbe is amiatt tudunk, merünk belebocsátkozni, mert létezik egy 'ősbizalom', amely tudja, hogy „ha a pokol mélyén járok is, Te velem vagy,, és lehetséges de profundis kiáltani.³ Metaforikusan így fogalmazza meg egy portugál közmondás, amelyet Paul Claudel idéz:⁴ „Isten egyenesen ír görbe vonalakon,, Mindez bizalom a szavak nélküli csöndben, a hallgatásban, a cselekvés nélküli történésekben, abban, hogy „még a bűneink is javunkra fordulnak,,⁵ Ugyanakkor elfogadása megmagyarázhatatlan szenvedéseinknek, érthetetlen cselekedeteinknek, meg vagy meg nem utált botlásainknak, vagyis mindannak, amit életünk részeként kell elfogadnunk, ha meg akarjuk kímélni magunkat a képmutatástól. Mindez bizalom abban, hogy egyenessé íródnak útjaink - ha hagyjuk, ha nem félünk lemondani saját kézírásunk elsőbbségéről, ha - saját akaratumk elfelejtésével (Vergesslichkeit) - kiszolgáltatjuk magunkat a felfoghatatlannak, a titoknak, a bizonytalannak tűnő bizonyosnak. Ha hagyjuk, hogy a lesütött szemű angyal számunkra is elmondja örömhírét.

Jegyzetek

¹Paul Klee: Vergesslicher Angel, 1939, 880, Bleistift auf Papier auf Karton, 29,5 x 21cm, Zentrum Paul Klee, Bern.²Andrea Grillo: A liturgia születése a 20. században. (Ford. Korompai Eszter.) Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2006, 46.

³Zsolt 23,4; Zsolt 130.

⁴Paul Claudel: A Selyempipő. (Ford. Semjén Gyula.) In: Válogatás Paul Claudel műveiből. Szent István Társulat, Budapest, 1982, 435.⁵Etiam peccata, azaz „még a bűneinket is (javunkra fordítod, Uram),,. Szent Ágostonnak tulajdonítják ezt a mondást.

Mezei Balázs

Filozófus

A bizalomról

Miben bízhatunk? Ezt a kérdést gyakran feltesszük magunknak. Szélsőséges eseteket kivéve az ember mindig bízik valamiben: saját eszközeiben, ügyességében, környezetében, kapcsolataiban, fellépésében, pénzében, nem egyszer mások ügyetlenségében. Amikor valamiben bízunk, annak biztosságából indulunk ki; a megbízhatóság biztosságot jelent, amivel szoros kapcsolatunk van, amire támaszkodhatunk. A bizalom magában foglalja a bizalom tárgyának megbízhatóságát és alanyának képességét arra, hogy a megbízhatósággal valóban éljen. A megbízhatóság összefüggés; erősség, valóságosság, alkalmazhatóság, használhatóság. Ekképpen bízunk meg abban, hogy a pénzünkkel vásárolhatunk, szavainkkal elérhetjük, amire törekszünk, gondolataink célt érnek és a valóság mint olyan, a maga egészében és részleteiben nem vezet félre bennünket. Már ahhoz, hogy valamit elgondoljunk, szükségünk van a bizalom elemi gesztusára: ha kifejtetlenül nem bízánk abban, hogy lehetséges a gondolkodás, hogy gondolkodás és valóság összefüggenek egymással, hogy észleléseink és tapasztalataink hűen adják vissza a valóságot, akkor gondolkodni sem volnánk képesek. Ugyanez a gondolkodás azt is felfedi, hogy van valami a valóságban, ami érdemes erre a bizalomra, hiszen maga a valóság, saját létünk ebben a valóságban olyan, hogy lehetővé és ténylegessé teszi a bizalom kérdésének a felvetését. Még mielőtt felvetnénk ezt a kérdést, máris bízunk abban, hogy kérdésünk értelmes, hogy a valóságban van valami, ami a kérdést és a rá adott választ lehetővé teszi, hogy van tehát lét vagy létezés egy olyan összefüggésben, amelynek reflexiója jelenik meg a bizalomban, a megbízhatóságban, a bizalom alanyában és tárgyában.

Vannak pillanatok, amikor úgy tűnik, nem bízhatunk semmiben; eszközeink hatástalanná válnak, pénzünk elértéktelenedik, környezetünk megcáfolja a belé vetett bizalmat, s egyébként is minden út, amelynek megnyílásában bízunk, bezárul. E pillanatokban vajon miben bízhatunk? Nehéz azt mondani, hogy bízhatunk magában a létezésben, saját létünkben, a valóságban, hiszen mindez azokban a vonatkozásokban adódik számunkra, amelyekben már nem bízhatunk. Ha egy elveszített háború romjai között állunk, ha egy haláltábor hullahegyei vesznek bennünket körül, ha egy levert forradalom apátiája nehezedik ránk - úgy tűnhet, nem bízhatunk már semmiben. De ha nem bízhatunk semmiben, vajon bízhatunk-e valakiben? Vajon a bizalom nem sokkal inkább személyekre, személyre irányul kezdettől fogva? A csecsemő nem annyira az anyatejben bízik, mint sokkal inkább az anyában, aki táplálja; a serdülő, aki a világot akarja megismerni, nem annyira ideálokban bízik, mint sokkal inkább a kultúra világának vezető alakjaiban, akiket tisztel, követ, akikkel versenyre akar kelni. A felnőtt ember sokszor leszámol gyermekkori és ifjúsági eszményeivel, de a valóság értelmes egységében továbbra is bízik, bízik társában, bízik gyermekeiben, bízik önmagában, bízik Istenben - bizalom nélkül nem tehetne egy lépést sem. Ez a bizalom azonban nem tárgyakra, nem használhatóságra, nem alkalmazhatóságra és elkészíthetőségre irányul, hanem személyekre. A bizalom éréseinek jele, amikor már nem csupán a tárgyi bizalom körén lépünk túl, hanem a személyek idealizálásán is. Társunk, barátunk, kollégánk megbízható - de ez csöppet sem jelenti, hogy vakon kellene benne bízunk, vagy hogy nem kellene számolnunk gyengeségeivel, tévedéseivel, kudarcaival.

A régi zsoltár a bizalom szavával fordul Isten felé; Jézus tanítása, imái, az atyák, a teológusok és a misztikusok gondolatai mind arra intenek, hogy a tárgyi vagy a személyi bizalom fokain túl el kell jutnunk a végső bizalomig. Az Istenbe vetett bizalom e végső bizalom kifejeződése; nem egy esendő személyben bízunk, nem ugyancsak esendő önmagunkban, nem tárgyakban vagy tulajdonságokban, nem a sorsban, a történelemben vagy a csillagokban, nem a természetben vagy a természeti törvényekben, nem a fejlődésben vagy a politika állítólagos szabályaiban - hanem magában a végső értelmességben, egységességben, összefüggésben és személyességben: Istenben. Nem egyszer találkozunk olyanokkal, akik a végső

kétségbeesésig jutnak, mert eszközeik elfogytak, szeretteik megcsalták őket, önbizalmuk elpárolgott; s nem egyszer látjuk, hogy mindezek ellenére, a háborús romok, az üldöztetés, a bujkálás, a fázás és éhezés ellenére is megmarad bennük, mi több, még hevesebb lánggal él a lelkükben egy mindennél hatalmasabb bizalom - Isten iránt.

Mi történik, ha elvész az Istenbe vetett bizalom? Jézus szavai a kereszten mintha erre vonatkoznának: elérhetünk egy pontot, ahol a végső és legnagyobb bizalom is széthull, s nem marad más számunkra, csak a pusztulásba való beletörődés. Ha a kereszténységnek van központi üzenete, az éppen erre a helyzetre vonatkozik. A végső bizalomvesztés állapota nem az utolsó állapot; nem a bizalom összeomlásáé az utolsó szó. A kétkedés elboríthat mindent, de egy elképzeltetlenül mélyebb és hatalmasabb forrásból váratlanul mégis igaznak bizonyul mindaz, amit életünk teljes önátadásával reméltünk és vártunk, amiben bízunk, s ami kis híján hamisnak mutatkozott. Talán mindannyiunknak, akik meg akarjuk érteni a bizalom valós természetét, el kell jutnunk eddig a pontig, a bizalomvesztés végső határáig, mi több, talán át is kell lépnünk ezt a határt, hogy a bizalom valódi forrása állíthassa helyre, ami elveszett; hogy ne eszközeinkben, képességeinkben, kapcsolatainkban bízunk; hogy ne önmagunkban bízunk, hanem abban, ahonnan minden bizalom lehetővé és valóságossá válik.

A mai emberiség a bizalomvesztés labirintusát járja. Valami összeomlott és végképp elveszni látszik; azok a hősie erőfeszítések, amelyek az összeomlott helyén újat kívántak létrehozni, megszegyenítő vereséget szenvedtek. Minden újnak és elevennek az ellenségei tort ülnek a romok felett, és gúnyt űznek abból, ahonnan maguk is származnak, és amiből maguk is táplálkoznak. A várva várt új helyett ismét a régivel hozakodnak elő, melyet szinte erőszakkal akarnak lenyomni a torkunkon, mintha csak azt akarnánk egyszer s mindenkorra a fejünkbe verni: az új sosem jön el, s a feltámadás, amiben reménykedtek, délibáb. Ábránd, mint egy barát hűsége, aki árulónak bizonyult, vagy a szerelmesé, aki szavai ellenére hirtelen meggondolta magát, vagy a politikai kalandoroké, akik félrevezetve egy egész országot a nyomor mindennapjaiba lökték azokat, akiket az imént még Kánaánnal kecsegtettek. S nemcsak a mi tájainkon ismerjük fel e történeket, hanem a kortárs emberiség mindennapjaiban, a történelem jelen állapotában, amely mégis és továbbra is sóhajtozva várja az Isten fiainak eljövételét. Lehetséges ez egyáltalán? Képes erre a valóság, Isten, a történelem, az ember? Van a bizalomnak valódi alapja, meg lehet ezt találni most, amikor a romos ablakokban mindenféle mécsesek égnek és az összetört szívek mélyén iszonyatos árnyat vet az elhurcoltak és meggyilkoltak emlékezete?

A bizalom nem adottság, hanem születés. A bizalom nem örökölheto és nem veheto át, nem vásárolható és nem tanulható meg. A bizalom megszületik, általunk és bennünk, rajtunk keresztül s akár bizalmatlanságunk közepette is, jön és jön, feltartóztathatatlanul. Rajtunk áll, hogyan veszünk ebben részt. Ha elvetél, mi vagyunk benne a vétkesek; ha megszületik, csak mi szülhettük meg. Ha azt gondoljuk, hogy a bizalom adva van, s csak elő kell venni, máris félreértettük és bizalmatlanságba kevertük. A bizalom soha nem lehet azonos a régivel; a bizalom új bor és új tömő, új világosság és új szín, új tartalom és új forma, és újulás és újdonság, mindenkor és minden tekintetben. A bizalom úgy érkezik, mint éjjel a tolvaj; és úgy teremt bennünket újjá, hogy szinte észre sem vesszük. Ha holtak vagyunk, a bizalom feltámaszt; ha szótlanok, a bizalom szóra fakaszt; ha némák, a bizalom dalra indít, ha sánták és vakok, járni és látni tanít. Ha éhezünk, a bizalom táplál, s ha szomjazunk, a bizalom megalégít. Ha keressük, nem fog minket elkerülni, s ha nem találjuk, mégsem várat magára. - A bizalom abban bíz, hogy megbízhatatlanságunk ellenére is ránk bízhatja önmagát.

Pál apostol tanácsa a bizalomról

Emberekben bízni sohasem volt könnyű. Ezt megtapasztalta Pál apostol is, aki bizony sokszor csalódott, még keresztényekben is. Mégis, amikor a szeretetről írva nagyon belelkedett, csodálatos dolgot mondott a bizalomról. Szavai az 1. korintusi levél 13. fejezetének 7. versében olvashatók: „A szeretet mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel.,,

Ebben a fejezetben Pál azt írja le, hogy hogyan él az olyan ember, akit belülről vezet és hajt az Isten Szentlelke. Az ilyen ember megkapta a Szentlélek „gyümölcseként,, a szeretet energiáját (Gal 5,22), és így képes „járni,, a szeretet „útján,, (1Kor 12,31). Érdekes, hogy Pál a szeretetet útnak nevezi, mégpedig az egyetlen útnak, amely Istenhez vezet.

Pál tudja, hogy nem lehet rövid meghatározással kifejezni a szeretet lényegét, és ezért szaporítja a szavakat: elmondja, hogy mit tesz a szeretet, és hogy mit nem tesz. Vagyis: a szeretet türelmesen és jóságosan viselkedik, örül az igazságnak, nem irigykedik, nem kérkedik, nem keresi a magáét, nem hirtelen haragú, nem haragtartó, nem örül a gonoszságnak.

Miután Pál ezeket leírta, úgy gondolta, hogy olvasója már kezdi sejteni, mit is jelent a szeretet. Ekkor teszi hozzá magyarázatához a fent idézett szavakat: „A szeretet mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel.,, Ezeket ugyanis csak egy szerető ember tudja megérteni. A nem szerető ember számára pedig bolondságnak számítanak.

Minthogy az egész fejezetben Pál az emberek egymás közötti viszonyáról beszél, ezért ez a négy rövid buzdító mondat szintén az emberek iránti viselkedésre vonatkozik. Magyarázatuknál egy kis nehézség, hogy az első és a negyedik buzdítás („mindent eltűr, mindent elvisel.,) mintha ugyanazt jelentené. Talán úgy kell megkülönböztetni ezt a két felszólítást, hogy az általában „mindent eltűr,, szavakkal fordított görög sztegei ígét itt úgy fordítjuk, hogy „semmit nem tesz szóvá, semmit nem ró fel,,. Ha ez a magyarázat helyes, akkor már ennél az első ajánlásnál jó segítséget találunk a bizalomhoz: csak akkor leszünk képesek másokban megbízni, ha „nagyvonalúak,, vagyunk, ha nem akadunk fenn mások számunkra szokatlan viselkedésén, ha nem haragszunk meg, amikor a másik nem úgy viselkedik velünk szemben, amint azt elvárnánk.

Ha ilyen békés lelkülettel viszonyulunk az emberekhez, könnyebb lesz követni Pál második ajánlását: „a szeretet mindent elhisz,,. Itt nem istenhitről van szó, és nem is hiszékenységről, hanem arról, hogy eleve hiszünk az emberek jó szándékában. A kínai bölc, Mencius tanította, hogy minden emberben ott van a „jó szív,, amely spontán módon megnyilatkozik együttérzésben, szimpátiában, jóságban. Az embernek saját természete ellen kell erőlködni, hogy elhallgattassa jó szívét, és rosszat tegyen.

Papként sok ember megtisztelt bizalmával, és elmondta nekem életútját. Föltűnt nekem, hogy egyes emberek azt mondták, hogy egész életükben csak rossz emberekkel voltak körülvéve, akik mindig bántották őket, mások pedig azt mondták, hogy csak jó emberekkel voltak körülvéve, akik segítettek őket. Lehet, hogy tényleg az egyiknek keserves volt az életútja, a másinak pedig szerencsés, de én mégis azt kezdtem gyanítani, hogy ez a különbség gyakran az illetőktől is függött. Hadd mondjak egy példát. Csávossy Elemér, jezsuita pap, szentéletű ember volt. A kommunista diktatúra idején rendünk kinevezte tartományfőnöknek, amiért az ÁVO letartóztatta, hosszú hónapokon keresztül magánzárkában tartották, nap mint nap kihallgatásokkal nyaggatták, végül pedig több éves börtönbüntetésre ítélték. Öreg korára kiengedték a börtönből, és a pannonhalmi szerzetesi öregotthonba helyezték. Csávossy atya itt elkezdett legyengülni, és szerzetestársai úgy gondolták, hogy ideje lenne feladni neki a betegek kenetét. Csávossy atya ezt örömmel fogadta. Megkezdték a szertartást, és a kenet kiszolgáltató pap ezeket mondta a már ágyhoz kötött atyának: „Kedves atya, mielőtt feladnám a kenetet, szívből bocsásson meg mindenkinek, akik bántották.„ Erre Csávossy csodálkozó szemmel ezt felelte: „Hát ez nehéz lesz. Hiszen velem mindenki csak jó volt! Nem bántott senki! Nincs senki, akinek valamit megbocsáthatnék.„ Ezt nem szenteskedve mondta az atya, hanem tényleg ilyennek érezte az életét, amely pedig tele volt szenvedéssel, börtönnel, meghurcoltatással. Mindez lepergett róla, mintha semmi sem történt volna.

Persze, nem mindig lehet így elintézni az ügyet. Van úgy, hogy akiben hittünk, bízunk, borzasztóan megcsalja bizalmunkat. Ilyenkor mit lehet tenni? Megmondja Pál harmadik ajánlásával: „A szeretet mindent remél.„ Vagyis reménykedik, hogy az a másik ember, aki most gonosan viselkedik, majd megváltozik, megtér, bocsánatot kér, ellenségből barát lesz. Az ember időben élő lény. Az idő teltével új meg új tapasztalatai vannak, és megváltozhat. Ezért nem szabad senkit sem „leírni.„: lehet, hogy a leggonoszabb emberből lesz a legnagyobb szent. Micsoda öröm, amikor bekövetkezik a bocsánatkérés és a megbocsátás csodája. A múlt semmivé lesz, tiszta lappal, sőt a megbocsátás örömeinek emlékével járhatunk tovább életünk útján. Ezért mondja Jézus, hogy imádkozzunk azokért, akik minket átkoznak (Lk 6,28), mert imánk révén, Isten kegyelmével, megváltozhatnak.

Megtörténik azonban, hogy nem változnak meg, hanem tovább folytatják, sőt növelik az ellenségeskedést. Ekkor mit lehet tenni? Pál ezt is megmondja a negyedik ajánlásával: „A szeretet mindent elvisel.„

Ez az ajánlás teszi nyilvánvalóvá, hogy Pál itt nem emberi erőfeszítésről beszél, hanem a Szentlélek energiájából születő életről. Ha csak a magunk erejére kellene támaszkodnunk, előbb-utóbb „betelne a pohár.„ De ha minden nap frissen buzog fel bennünk a Szentlélek energiája, akkor mindig lesz erőnk mindent elviselni.

Vannak ilyen, mindent elviselő csodálatos emberek. Például ilyen volt egy másik jezsuita atya, Godó Mihály. Ő 16 évet töltött ártatlanul börtönben Romániában, ebből tíz évet magánzárkában, ahol alig adtak enni a raboknak, és a csontjukig hatolt a dermesztő hideg. Mihály atya mégis megmaradt derűs embernek, és megvallotta egyik barátjának: „Nagyon sokat szenvedtem, de egy percig sem voltam szomorú.„

Az ilyen bolond bizalom alapja persze a jó Istenbe vetett bizalom. Ő az, akiben soha sem csalódunk, és akivel együtt mindent szeretettel tudunk átítatni, mert ő a „reménység Istene.„, aki eltölt „a hit teljes örömeivel és békéjével.„ (Róm 15,13).

Fortélyos félelem vagy ősbizalom

József Attila írta - nevezetes *Hazám* című versében - a következő sorokat: „Retteg a szegénytől a gazdag, / s a gazdagtól fél a szegény. / Fortélyos félelem igazgat / minket s nem csalóka remény.“ A „fortélyos félelem“ maga a bizalomhiány, és ez a „félelem“, ez a „bizalomhiány“ szinte mindig átjárta a magyar történelmet. Nem kívánok itt hosszabb történelemleckét felmondani, csak utalok rá, hogy ennek a bizalomhiánynak tragikus szerep jutott a középkori magyar állam mohácsi bukásában: a fiatal, vakmerő és szerencsétlen király egy kisebb sereggel rontott a török ágyúknak, miközben az erdélyi vajda és a horvát bán a királyi seregnél kétszer akkora haderővel kivárt, pontosabban bevárta a tragédia kifejtését. Nem volt bizalom az akkori magyar állam legfőbb vezetői között. Azután nem volt bizalom Rákóczi és Károlyi Sándor, Kossuth és Görgei, Tisza István és Károlyi Mihály, Nagy Imre és Mindszenty József között. A bizalomhiány, ha nem is mindig ez vezetett el a nemzeti tragédiához (mert hiába lett volna bizalom az ötvenhatos miniszterelnök és az esztergomi érsek között: a szabadságharc végzetére alig voltak befolyással a magyar belpolitika eseményei), mindig megrontotta, nem egyszer hosszú időre rontotta meg az ország felemelkedésének esélyeit.

Ma sem beszélhetünk bizalomról, ahogy szép régies szóval mondták: „közbizalomról,,. Pedig a kölcsönös bizalom: az, hogy a közélet szereplői legalább „alapfokon“ megbízzanak egymás szavában, olyan politikai, mondhatnám így is: „lelki,, követelmény, amely nélkül az ország élete a káosz kiszolgáltatottságába merül. Bizalom nélkül nincs család, nincs munkahelyi közösség, nincs társadalom. Ahol a kölcsönös bizalom minimális készsége is veszélybe került, megszűnőben van, vagy már megszűnt, ott egyszerűen nem lehet szervezett és értéktudatos társadalomról beszélni. A bizalomhiány vagy a bizalomvesztés, mint valamiféle rákos sejtburjánzás, pusztítja el a társadalom alapszöveteit - az értelmes közéletet és az emberi szolidaritást. Szomorú, hogy tapasztalataim szerint manapság ebben a roncsolt állapotban élünk, mondhatnám, akár Mohács, akár Világos, akár Trianon idején.

A bizalom hiánya, mint drámai tapasztalat, és szükségessége, mint stratégiai érdek, tulajdonképpen mindig is megjelent a magyar közéletben: hosszú passzusokat lehetne idézni Kölcsey Ferenc, Széchenyi István, Kossuth Lajos, Deák Ferenc vagy éppen Bibó István írásaiból arról, hogy a „közbizalom“ milyen nélkülözhetetlen társadalom-összefogó erő és hiánya milyen kényszerpályákra kényszerítheti a nemzetet. Csupán két gondolkodó államférfit idézek: Kölcseyt és Deákot. „Bízni az emberi erényben - mondotta a *Parainesis* írója - az erények legnemesebbje közé tartozik.“ Igaz, ehhez még hozzátette: „e bizodalmat leginkább az egészben helyeztesd; egyesekben számtalanszor fogsz megcsalatozni.“ A „haza bölcse“ *Második felirati beszédében* pedig a következőképpen szólt a bizalom fontosságáról: „Közös viszonyokat egyenjogú felek között csak kölcsönös bizalommal lehet elintézni.“ Ez a kijelentés természetesen az uralkodóházzal történő kiegyezés szolgálatában állt: persze a „kiegyezés“ politikai (és erkölcsi) készsége is olyan fogalom, amely úgyszólván teljes mértékben hiányzik a mai magyar közéletből.

Talán nem lesz meglepő kijelentés, ha azt állítom, hogy a bizalom alapvető keresztény követelmény, hiszen az ember és az Isten viszonyát is ez a fogalom szabja meg. Az evangéliumok és Pál apostol levelei mindig következetes teológiai és morális jelentőségében

beszélnek erről a bizalomról, és hasonlókat olvashatók ki a keresztény hagyományból is. Pál apostol írja *Timóteusnak* szóló első levelében: „Hiszen azért fáradunk és küzdünk, mert bízunk az élő Istenben, aki minden embernek, elsősorban a hívőnek üdvözítője,„ (1Tim 4,10), illetve a *Zsidóknak* írott levelében: „Mózes mint szolga volt hűséges Isten egész házában és jövőbeli kinyilatkoztatásról tett tanúságot. Krisztus azonban mint Fiú áll háza élén. Mi vagyunk az ő háza, ha mindvégig rendületlenül kitartunk a bizalomban és a diadalmas reményben“ (Zsid 3,6). János apostol pedig a következőképpen beszél: „Az a bizalom amellyel iránta vagyunk, azt jelenti, hogy bármit kérünk is akarata szerint, oda figyel szavunkra“ (1Jn 5,14.). Folytathatnám a szentírási helyek idézését.

Az európai (keresztény) kultúrában különben is általános volt az emberek közös vagy éppen az egyes ember és az államhatalom közötti bizalom igénye és fontosságának tudata. Számos európai gondolkodót és író lehetne idézni minderről, mint ahogy arról is, hogy a társadalmi bizalom megrendülése miként roncsolta szét az emberi együttélés szövetét. Az a „fortélyos félelem,„ vagyis a bizalomhiány, amelyről József Attila imént idézett verse beszél, sajnos, nem egy alkalommal vált nemzeti tragédiák előidézőjévé: mert mi történt volna, ha Szapolyai János megbízza a fiatal királyban és a segítségére siet (ami különben kötelessége lett volna), mi lett volna, ha Rákóczi és Károlyi közösen jutnak el ahhoz a különben szükségszerű elhatározáshoz, hogy abba kell hagyni a háborúskodást, mi lett volna, ha Kossuth nem figyel mindig gyanakvóan Görgei lépéseit. Folytathatók a példák: a közbizalom szinte teljes hiánya ma is társadalmi kudarcokkal fenyeget. Különösen most, hogy az egész világon megingott a bizalom a gazdasági világrend és ennek elsőszámú szimbóluma: a pénz iránt. Az, hogy munkánk fejében elfogadunk néhány nyomtatott papírcédulát, és az, hogy ezekért a cédulákért kenyeret, tejet, könyvet vehetünk - a bizalomra épül, csakis a bizalomra, hiszen a színes papírdaraboknak máskülönben semmi értéke sincs.

A bizalom helyreállítása ezért ma elemi szükséglet Magyarországon és a nagyvilágban, és a keresztényeknek alighanem kötelessége, hogy ne vállaljanak közösséget azokkal, akiknek az általános bizalmatlanság az érdeke. Ha nem akarjuk a „végső kétségbeesést“ választani, akkor, ahogy Karl Rahner mondotta, válasszuk az „ősbizalmat“, talán érdemes.

Rónay László

Irodalomtörténész

Megkopó, mégis erőt adó bizalom

Bizalom? Szemünk láttára veszít jelentéséből és pozitív tartalmaiból. Hajdan a hit felé vezető út egyik lépése volt. Bízhattunk, s kiteljesedése pillanatában hittünk, hihettünk. Ám keserű tapasztalataink rádöbbenettek, hogy kevesekben bízhatunk, s a makrovilágban sokszor visszaélnek bizalmunkkal. Ha egyetlen pillantást vetünk például a felmérésekre, azt tapasztaljuk, tömegek ábrándultak ki a politikából, a politikusokból és azokból az intézményekből, pártokból és médiumokból, amelyek politikai érdekeket szolgálnak. Csalódások, bizalomvesztések hálójában élünk, s egyre kevésbé valóságosak azok a tények, jelenségek, földi ígérek, amelyekben megbízhatunk.

Kételkedés nélkül bízom viszont azokban az ígérekben, amelyek kivezetnek a megcsalások közegeből. Például az Efezusi levélben írtakban: a Krisztusba vetett hit által

teljes bizalommal léphetünk Isten elé. Teljes bizalommal mondogatom: ha „Az Úr vélem van, nincs bennem félelem: ember mit árthat énnekem?„, (Zsolt 117,6).

Vannak életemnek olyan szerencsés adottságai, amelyekben, pontosabban: akikben megbízhatom.

Feltétlen bizalom él bennem a családtagjaim iránt. Sosem csalódtam egyikükben sem, ha az életnek igazán fontos eseményeivel szembesültünk. Feleségemmel teljes és kölcsönös bizalmat fogadtunk negyvenvalahány éve, s ez az érzés, meggyőződés azóta is változatlan. És megbízom a gyermekeimben is, akik úgy támogatnak, hogy fel sem merül bennem annak aggodalma, hogy gödörbe léptetnek.

Mindig is, most is megbízom a tanítványaimban, akikkel évről évre kölcsönös szeretet fűz össze bennünket. Sokan panaszkodnak, mert csalódtak a fiatalokban. Én soha! A szeretetből fogant bizalom mindig megóvott ettől.

Megbízom barátaimban, s alighanem ők is bíznak bennem. Sajnos fogyatkoznak, de nem a bizalom elvesztése tizedel meg bennünket, hanem az a megmaradottak számára fájdalmas tény, hogy a halál ellen nincs orvosság. Az életkorban előre lépegetve egyre többször számoljuk veszteségeinket. Neveket, emlékeket idézgetünk nem múltó megbecsüléssel, abban bízva, hogy egykor bennünket is így idéznek.

S van érzésvilágunkban nem múltó szeretet is, amelyet ugyancsak a feltétel nélküli bizalom táplált, s amely máig sem homályosult: a szülők szeretete ez, melyet nosztalgiával újra élünk sírkeresztjük előtt állva.

Az élet legteljettebb pillanata, amikor a kisgyerek szülei kezébe kapaszkodva járni tanul. Bizalom sugárzik szeméből. Így tanulunk járni Isten oldalán, felé nyújtva kezünket, belé akasztva bizalmunk horgát.

Szabó Ferenc

Jezsuita szerzetes, teológus

A láthatatlan felé

*Örömben éltem - köszönöm
mennyre szerettem szépségeidet
ha majd egyszer lehunyom szememet
s nem Rómától
hanem e szép múltó világtól
kell végleg búcsút vennem
ne hagyj magamra engem
életem Istene!*

*Már most próbálgatom
vakként elérni a Láthatatlant*

*mikor a csillagtalan éj
takar be - nem a kékvirágos paplan
mint anyámé volt hajdan -
hanem fullasztó fekete ponyva
s fuldoklom kegyetlenül szorongva
a bizonytalanul Biztosra gondolva
s mégis belemerülök az álomba
- erősebb a bizalom! - tudva
hogy majd szerető kéz takar be
s fogja le szemem
mikor a véghez érkezem
elindulok látni vágyón
a Láthatatlanba
(1992. július 1.)*

Turczy István

Platón úr vacsorája

(kései monológ és/vagy búcsúlevél)

Költő

Jó Dión, légy üdvözölve, már azt hittem, nem jössz, nem jössz el sosem, hisz tudod: sógornak barát vagy; barátnak testvér, de ülj le, ne kérsd magad, hozatok tálat, eszközöket, láss hozzá, biztosan megéheztél, jól fog esni a fácán, a sült után legördítenünk egy kupa óbort férfias élvezet leend, látod, ennyi maradt nekem, esténként maradék fogaimmal elrágicsálok mint egy csecsemő, utána könnyeim között rágódom tovább: hol vétettem s mások mekkorát vétettek

ellenem. Rossz év volt az idei - az eltett mirtusz bogyók mind megromlottak, a bor is kevésbé édes mint szokott, de mézet szívesen adok néhány csuporral. Jó tudni, hogy van, ki önzetlenül keres meg, nem kölcsönért, hírekért, vagy hazug hízelkedésből, fának szabad helyért az akadémián. Mint élsz, beszélj, utoljára Dionüsziosztól, Szürakuszai türannoszától hallottam hírt felőled, s mondhatom, cseppet sem volt megnyugtató. Levelet készültem írni hozzád boldogságot

kívánni, de nehezen jönnek mostanában a szavak. A komoly levél azzal kezdődik: isten, a kevésbé komoly ezzel: istenek; de nekem egyik szót sincs leírni kedvem, az istenek rég elpártoltak már tőlem - az isten pedig, ó, mit is mondhatnék, igyunk inkább, öblítsünk egyet a viszontlátásra; azért nem olyan rossz bor ez, ismerd el, Kürénében sem ittál az enyémhez fogható testeset, mégis áttetszőt, a mécs világánál nézd a drága nedűt, olyan ez a bor, mint a filozófia,

kívülről szemléled, mégis belülről melegít - harminc mináért sem adnám el,

ha jönne egy kereskedő, pedig annyi pénz hozománynak sem kevés. Jó Dión, nevetés bujkál a szemedben, mennyit fecseg ez a vén bolond itt össze, ne vess, ha jólesik, én már csak ilyen vagyok, pedig sokan emlékeznek amikor még birkóztam az iszthmoszi játékokon, és nem is akárhogy - az ám, legyűrtem a szájaskodókat, az izompacsirtákat mind, pedig én csak erős voltam, testben, és ami még fontosabb:

lélekben erősebb az ifjagnál; anyám mindig azt mondta, „Ükapád milyen büszke volna, ha látná,, ükapám híresség volt a maga idejében, ő, Szolón fivére, hisz tudod, minden erények között a nyers erőt tartotta legtöbbször, talán mert rozzant lábú, nyeszlett emberke volt, de az esze annál gyorsabban forgott, ravaszságban, taktikában túltett akármely előjáróságokon, szóval a politikában nem volt nála jártasabb, de minek is beszélek róla, össze-vissza beszélek, a magány

nem tesz jót a szervezetemnek, még a születésem napjával sincs szerencsém: thargélion hónap hetedik napján szoktuk megülni tanítványaimmal s néhány hű rokon, de mióta Délosz szigetén akkora csinnadrattával tartják Apollón isten születésének ünnepét, mindenki a karneválra vágyik, nekem meg maradtak a boldogságot kívánó rövid és formális levelek, a papírzörgés a holdatlanul is rámvicsorgó éjszakákon, a távolságon, időn, szándékon átívelő emlékezés. Hol van már

a „szélesvállú,, a festegető athéni férfi, az epigrammokat, dithüramboszt író termékeny széplélek, aki Szókratészt hallgatva később a Dionüszosz-templom bejáratánál verselmeit elégette mind, hogy utat találjon az Államhoz, s a dolgok leglényegét az ideák világában találja meg? Hol van az már, mondd, jó Dión? Te, aki annyit szenvedtél eszméidért, megérted-e, hogy az egyetlen ép észszel felfogható választás a rögeszme, s az erre épülő rendszer?, mert itt a tévedés

a rendszer alkotóeleme, és szükségszerűen bekövetkezik, hisz a tévedés, szerencsére, emberi adomány, kikerülhetetlen, és nélküle nem juthatnánk el a következő tévedésig - ami az igazsághoz vezető legbiztosabb út. Ne csodálkozz, hogy másként beszélek, mint megszoktad, tán a bor teszi - vagy az öröm, hogy fölkerestél - ne figyelj rám, ha úgy érzed, összezavarnám gondolataid. Hésziodosznak igaza van: „ostobaságnak tűnik, amit mondok, felfognod

mégse csekélység,, Igazán szép esténk van ma, végre feltámadt a szél, a fuvallat szinte cirógatja nyakamat; bor, barát, enyhet adó hűs esti szél - kell ennél több? Ma azt mondom: nem. Tegnap káromkodva félresodortam volna, ha valaki azt meri állítani, egyszer majd megelégszem ennyivel is. Persze minden érzéki valóság, ugye, állandó változásban van. Amit ma mondasz vagy gondolsz, holnap, árapály vagy holdtölte idején, más értelmet nyer, vagy értelmetlenné teszi

maga a természet - a legnagyobb filozófus. A mai jó holnap rosszra fordul, és vissza; ám a jó és a rossz csupán a lélekre nézve jelent valamit, a dolgok lényegét nem mi határozzuk meg; az ember, barátom, ki a „beszédet; a széllel versenyző gondolatot meg a törvényt tanulja,, Szophoklészt idéztem, tudom, hogy jól tudod, csak eszköz, bár annak nem mindennapi, ismerjük el - Ne

bólints, Dión, a kérdés nem ilyen egyszerű, csak azután folytatom, ha töltöttél, üres pohárral

nem lehet feltámasztani a gondolatot. Persze, hogy eszköz az ember, mert a törvény az úr, így szól az átlagérv, de az ész a legfőbb törvény, mert a tudásnál és belátásnál semmiféle törvény, rend nem érhet többet. Akkor hát... az ember? Fáradt vagyok, láthatod, már egy kevéske bortól is megered a nyelvem. Régen azt reméltem, általam a tömeg előtt is becsületet nyer a filozófia. Azt hittem, az értelem és a hatalom természettől fogva együvé tartoznak: keresik, űzik,

egyesítik egymást - tévedtem. A bölcs ember elsősorban mindennapi életét rendezze be úgy, hogy önmaga fölött - amennyire csak lehet, szerezzék meg az uralmat. Lám, nekem még annyi sem sikerült. Ha akkor, Aigina szigetén, amikor eladtak rabszolgának, nem ismer fel egy közügyeskedő athéni férfiú, és nem vált ki, kockázat nélkül szűnhettem volna meg Platón úrnak lenni, s vélhetően korai halálomig vidáman szkanderezhettem volna rabszolga társaimmal.

„Am hiába, mit kesergek, miért is ejtek könnyeket? Istenekkiróta sorsod, ó, halandó, tűrjed el!., Nem lettem költő, bajnok, lázadó rabszolga, sem türannosz, csak egy filozófus, akit mindenki ismer, akár egy költőt vagy bajnokot, mégis: ha egy vadkan megölne, mint Adóniszt, és minden tavasszal feltámadnék és minden ősszel újra meghalnék, ki venné észre, vajon ki hívna télidőben tűzhelyéhez társalogni borostyánkőbe zárt istenekről? Ki hívna tanácsért

Athén sorsáról? Ugyan, miket beszélek, Athén, politika... ami engem illet, a jövőben még kevésbé ártom magam ilyesmibe... tisztességes emberféle maradjon távol a politika porondjától. Ép bőrrel megúszni a gondolkodást!, az efféle koturnuszos demokráciákban, mint a mostani, már ez sem kevés, én mondom neked, jó Dión, ragadj tollat, rántsd fel a leplet, még nem késő, neked még lehet, én már csak borivásra vagyok való, ha írásba fognék, ez azt jelentené,

ha nem is az istenek, miként Homérosz mondja, de az emberek elvették az eszemet. Nagy, üres termék tátonganak bennem, igaz, de ez nem azt jelenti, hogy eszelősként rohangálok faltól falig, ellenkezőleg, elmém maholnap fénylő, nyugodt partokra ér. Érzem, túl közel vagyok a földhöz, mintha fülemhez tapasztott kagylóból hallgatnám az évszakok morajlását, élni kezd bennem egy másik valóság, az elmúlás felhőkkel, madarakkal sodródó valósága,

mikor álmodban ér a fény. Azért még néha félek: méltónak lenni a megméretésre, ennél alább nem adhatom, jó Dión, ha élnél, te biztosan megértenél... Innál boromból, s az anankéről vagy Szókratész dialógusairól beszélne, s kerülné kupádba olajbogyó is, ha kell. Hét éve, hogy végeztek veled az orgyilkosok, a türannosz keze, bár bizonyítva nincs, jó görög szokás szerint, csak a szív a bizonyosság, valld be, magad se hinnéd el a halálodról szóló legendákat,

de minek is, belátni a beláthatatlant, érezni az érzékelhetetlent, nem a halandók dolga. Jó Dión, sorsom tudója, vágyaim régi ismerője, egyszerűen: barátom, bocsásd meg nekem e parttalan, gyarló és gyászos beszédet, sokat ittam,

*nyelvem gyorsabban forog, hiába, öregszem már, túl közel vagyok a földhöz,
túl közel hozzád, hogy kimondjam: a lassú pusztulás magasabb rendű gyönyör*

Várszegi Asztrik

Pannonhalmi főapát

Fésületlen gondolatok a bizalomról, amely nélkül nehéz az életünk

„Hiába a mélységes vágy a szeretetre, szinte minden mást fontosabbnak tekintenek az emberek a szeretetnél: sikert, tekintélyt, pénzt, hatalmat - szinte minden energiánk arra használdik el, hogy megtanuljuk elérni ezeket a célokat, arra pedig szinte semmi, hogy megtanuljuk a szeretet művészetét, - írja Erich Fromm *A szeretet művésze* című könyvében. Ez a vélemény felveti bennem azt a kérdést, hogy nem így van-e ez más értékeinkkel is, mint például a remény és bizalom létével, illetve hiányával. Szenvedünk hiányuktól, égetően szükség lenne megtapasztalható létükre életünkben. Milyen feldobottak vagyunk, ha ezek szikráira: vendégszeretetre, udvariasságra, érdek nélküli készségre bukkanunk embertársainkban. Sóhajtva, lemondón állapítjuk meg, hogy ilyen csak régen volt, ma már nincs sehol. Elmegyünk vidékre, vagy akár más országokba is, hogy a „rég világ”, romlatlanságát legalább rövid időre élvezhessük, viszontlássuk. Közben - sajnos - egy fél gondolat sem kísért meg, hogy mi lenne, ha én kísérelném meg ezen értékek megmentését. Mi történnék, ha én lennék figyelmes, szeretetteljes, készséges, én adnék bizalmat a másoknak itt és most, és sorjában elmondhatnánk hiánylistánk minden tagjáról ezt, amely fontos lenne életünk számára, de aztán nincs, illetve én sem vagyok hajlandó megvalósítani, hogy legalább egy helyen, az én környezetemben legyen ilyen lelki, humán érték. A bizalom anatómiájáról írtak már könyvet, ismerjük a társadalomtudósok csodálatos feltáró, elemző munkáit, de ez is csak egy bizonyíték arra nézve, amit már a régi görögök is ismertek: ha tudod, mi az erény, az még nem jelenti azt, hogy erényes is vagy. Ezt a civilizációs problémát a minket megelőző évtizedekben már Antoine de Saint-Exupéry kis hercege is megállapította: mivel a boltban nem lehet barátokat vásárolni, ezért az embereknek nincsenek barátaik.

Mélységes mély ma a bizalmatlanság kútja, és most már mindannyian ebből a kútból kényszerülünk meríteni. De még mindig nem vállalkozunk arra, hogy ennek a kútnak a vizét akár tudatosan, áldozatok árán is, akár spontán emberi készséggel megfrissítsük. Rövid állításom Erich Fromm nyomán: a szeretet elsajátítása művészet, sőt fogalmazzunk sarkosan, emberi, akarati döntés kérdése: ezen törvényszerűség alapján akkor a bizalom újjáteremtése is az, mégpedig az értés, megértés, kiengesztelődés tudatos vállalása által érhetem el célomat. Nekem kell elkezdenem, ezt sem háríthatom másra. Magamon kell kezdenem: családomban, környezetemben, közösségemben, és ki kell nyílnom az emberi közösség hasonló vágyaira, hogy a körök ne lezáruljanak és elválasszanak, hanem egymással érintkezve átöleljék a nagy közösség, az emberek szívét és hordozzák a tudatosak akaratát, a keresők érzékenységét, és megtartsák a botladozók tévelygéseit.

Mindig elcsodálkozom téves keresztény alapállásunkon, amikor a társadalmat, környezetünket a boldogság birtokosainak magasából azzal vádoljuk, vagy legalábbis megállapítjuk róla, hogy nem hívő, szekularizált, sőt bántóbb formulákkal - hitetlen, istentelen, pogány - is illetjük. A bennem ágaskodó kérdés csupán az, hogy a minket

körülvevő világ, azaz a mi világunk mitől lenne istenhívő, keresztény, netán egyházas is, amikor ebben a hazában, de szomszédainknál is, sőt fogalmazzunk általánosabban: e keleti féltéken mindent megtettek annak érdekében, hogy az óvodától az egyetemig „tűzzel és vassal„ véget vessenek egy folyamatnak, amely ugyan alá lett volna vetve a fejlődés és változás törvényszerűségeinek, de szabadon és egészségesen valóban fejlődhetett is volna. A bizalmat pedig módszeresen meggyilkolták, mert a szisztéma, a rendszer, amely az ember lelkét is ki akarta sajátítani, erre a bizalmatlanságra épült. Tézisem szerint így nem marad más hátra kereszténynek és nem kereszténynek egyaránt, mint hogy ki-ki azon a bázison, amelyben gyökerei vannak, abból a tiszta vizű vagy szennyezett kútból, amelyből vizet szokott meríteni, teremtsé újjá szíve mélyén önmaga, a másik ember és a nagy közösség iránti bizalmát. A bizalmat a Teremtő oltotta egyetemesen az ember szívébe, ezért bátram támaszkodhatunk a teremtésben rejlő erőre, de még inkább a kegyelemben újjáteremtett életre. A katolikus lelkítükrök gondosan felsorolják az emberi lélek törékenységére komponált bűnök lajstromát. Talán újra kellene a lajstromot fogalmazni és az alapkérdések, mint hit, remény, szeretet, bizalom felől kellene életünket megközelíteni. Ezzel a váltással csendes forradalmat lehetne elindítanunk, egy valóban megtisztított, ahol a világ rideg istállójába ismét eljöhötné szeretetünk révén a Gyermek, és ismét új arculatot adhatna a világnak, hogy élni tudjunk benne, mert szeretünk élni és bízhatunk az életben.

Vasadi Péter

Költő

Hitfogyatkozás idején

...a konkrétság, mint a „létfelajtés„, orvossága elfogy, elapad. A formák fölbomlanak. Azok a formák is, amelyeket a formabontás jogos vágya hoz létre. A lélek elfelejti saját nevét, vagy ha tudja is, nem meri bevallani. A megnevezés kimegy a divatból. Helyette fölburjánzik és gyorsan terjed az „izé„, a „valami„, a „hogysívják„, az „az, amit a mú'tkor, tudod.....„, a „most nem jön be„, a „sziasztok„, a „beszó'ttál, öcsi?„, az „annyi„, (neki). A művészet nyelve - jól megagyalva - titokzatoskodik, hogy berácsolja a terjengő semmit. Az értelem elhomályosul. Az egy ember, aki mindig egyetlen is, belemosódik a háttérbe. A háttér pedig áttekinthetetlen. A hivatásos beszélők felelőtlenül hordanak össze hetet-havat, s föltépően éneklő hangsúlyozással úgy tesznek, mintha roppant eredetit mondanának. Pedig - mellözve a szüntelen tanulást, a csöndet, a szemlélődést - csak azt mondogatják, amit a (fertözö) médiumok mértéktelen nézésével-hallgatásával beszívtak magukba. Nem a forrásokból merítenek; a forrásokról azt hiszik, róluk már beszélni sem illik.

Hitfogyatkozás idején nemcsak az emberi létezés jegyei, az ember meghívása, és bámulatos teljesítményei romlanak le és el, lesznek silánnyá és sivárrá, hanem - szükségyszerűen - létromlás, létrombolás megy végbe, akarva is, kaján gögből és megszokásból is. Az ontológiai liberalizmus - végső kísérleteként - föllazít, megpuhít és összekever. Erőtlenége, bár erőt imitál, s ügyeskedéseit okosságának mutatja, nyilvánvaló. Hitfogyatkozás idején óriási szellemi, lelki és anyagi pazarlásnak vagyunk az áldozatai és elkövetői a mindenféle mennyiségi fölhalmozás bűvöletében.

Ennek az állapotnak kaotikus következményei vannak, mik globálisan is, de legszemélyesebben érintve az egyes embert is valósággal kilúgozzák az „emberi„-ből a

bizalmat. Kibe' bízzon az, akit naponta csapnak be, vezetnek félre, mérgeznek, rettegtenek vészekkel és bajokkal, állandó fenyegetettségben tartanak, jól megböjtöltetnek, s végül arra bízhatnak, fogyassz, komám, amennyi beléd fér, úgylis földobod a talpadat, de az alu-urnádat majd bekrómozzuk? Miközben a (fagyasztott) fogyasztó félelemből terepszínűvé, azaz cinikussá válik, mert akiktől függ, rájött, azok is cinikusok, mind mélyebben érzi, bár talán homályosan: szeretet nélkül elpusztul vagy utcára kerül, s a bizalom, aminek hiányától annyit szenved testben és lélekben, nem más, mint az előfeltételek nélküli szeretet másik neve. Akiben szétárad a szeretet, vagyis már oda se figyel, szeret-e vagy sem, annak hívják-e, amit él vagy másnak, aki tehát át van vele itatva, annak a bizalom testfénye lesz anélkül, hogy tudna róla. Egyszer, valamikor már megértette; az alap-axióma ez - szeretet vagy álarcos haldoklás. Ha szeretet, akkor (megpróbált, de végleges) bizalom. S ennek számtalan formája és pillanata. A rá kimondott Igen adja meg az ember erejét az ismétlésre, s ha visszavetik, az elviselésre.

Hitgyarapodás idején minden és mindenki, egyenesen és áttételesen is, növekedni kezd. Valós lesz. Az értelem megfényesedik és kirajzolódnak az élei. A szó életet, tehát reményt sugall. Az arányok helyreállnak. Terjed a szóértés, csökken az idegenség. Az ember egyszerűen benne találja magát a megértés eleven dinamizmusában. Több lesz lassan és megállíthatatlanul, mert átél, változik, formát vált, túléli önmagán. Szeme láttára építi a leleményes bizalom egymás után, újra és fürgén, mintegy ösztönösen a szellem megcsavart felhőkarcolóit és tágas kertjeit, közösségeket alapít és táplálja is őket, megbékélést hoz, semlegesíti az ítéleteket, beláttat, sírni tanít, megörvendeztet, elcsöndesít. Itt fontos ez a szó: jól működtet. A bizalom fölvilágosít. A beszéd fénye. Az egymásért mondott és megszokhatatlan imádságnak ihletét serkenti. A látás tisztasága is.

Ugyanő oltja belénk és tarja fönn bennünk, aki éltet minket.

Vörös István

Költő

Bizalmi válság

*Egy bizalmatlan országot álmodtam én,
ott semmi bizalom nem volt,
mindenhol csupa bizalmatlanság,
de nem csak kívül,
még a bizalmatlanság belsejében is,
protézis a csont helyett,
a terasz aládúcolva,
fogak helyett híd, a hídon rozsdás rózsa,
a korláton egy gyáva áthajol és kiugrik a nyelvre,
de az fekete, fekete, fekete,
mint a sárga a sötétségben,
kék a barna fényben,
fekete és gyanús, fekete és hihetetlen,
fekete és minden hazugság,*

fekete és sírni senki nem tud szebben,
hazug ég és magyar tenger,
földbordákkal átszőtt tavak, egek,
valami éles, fekete fény közeleg,
átvilágít lelken, csonton,
a sötétet összerontom,
ezt mondja, de nem bízunk benne.
Ha bízánk, minden fehér lenne,
vagy legalábbis átlátszó.
Átlátszó ember és átlátszó föld,
fehér öröm és fehér gyász.
Átlátszó érc, átlátszó kő és
átlátszó sebben átlátszó kés,
fehér föld és fehér fák,
nyáron is fehér, fehér, fehér világ.
Ahol bizalom van, ott bizalom van a bizalmatlanságban,
fehérje és sárgája a fekete tojásban,
piros vér csordul a fekete nyárban,
ezüstoffog csillan a becsukott szájban,
ahol bizalom van, ott minden elfér a bizalomban:
fekete kelme, fekete gond,
fekete arc és fekete csont,
fekete zene és fekete szél,
ahol bizalom van, hideg a tél.
Hideg a tél és meleg a nyár,
fehér a tavasz, és barna a sár,
fehér dallam, fekete ritmus,
egy láthatatlan torok énekel,
álomban álomból álommá válik
a valóság, és csak a bizalom
tartja életben figuráit,
bízunk aki kérdez és bízunk aki állít.
Ébrednek a bizalmatlanságból,
mert a csörgőóra rám szól,
rám szól és én tudom a dolgom,
álomjáró sarum leoldom.